

Rapport 2020:08

Avfall Sveriges Utvecklingssatsning
ISSN 1103-4092

GODA EXEMPEL PÅ KOMMUNALT ÅTERBRUKSARBETE

AVFALL SVERIGE

Förord

Det finns ett stort intresse i kommunerna att arbeta med frågor som rör återbruk. Att insamlingen av material och textil till återanvändning som kommunen samlar in har ökat med 98% sen 2014 är ett exempel.

Många kommuner efterfrågar inspiration och goda exempel från hur andra kommuner organiserat sitt återbruksarbete. Syftet med denna rapport har därför varit att sammanställa goda exempel på kommunalt återbruksarbete hos Avfall Sveriges medlemmar. Genom att ge möjlighet för återbruksintresserade kommuner att ta del av erfarenheter från andra kommuner kan projektresultatet underlätta kommunernas framtida arbete med återbruk, och arbetet att röra sig uppåt i avfallstrappan.

Finansiering av projektet har skett genom Avfall Sveriges utvecklingsatsning. Projektet har utförts av Joachim Lantz, Ann-Sofi Boberg och Åsa Blixte samtliga från VOS, Vatten och Samhällsteknik AB.

Ett delmoment i projektet har varit att samla in goda exempel på kommunalt återbruksarbete och publicera dessa på Avfall Sveriges medlemsidor. Ta del av de goda exemplen här (medlemsinloggning krävs): <https://www.avfallsverige.se/kunskapsbanken/infobasen/>

Malmö mars 2020

Maria Sigroth
Ordförande Avfall Sveriges
Utvecklingsatsning

Tony Clark
vd Avfall Sverige

Sammanfattning och reflektioner

Denna rapport baseras på ett enkätutskick till ca 200 kommunala verksamhetsutövare som arbetar med någon form av återbruk samt telefonintervjuer med 11 olika verksamhetsutövare i olika delar av landet.

En första reflektion att lyfta fram är det engagemang som finns kring arbetet med återbruk hos de verksamhetsutövare som har intervjuats. I princip samtliga har angett att de har planer på att utöka verksamheten i framtiden för att öka mängderna till återbruk. Detta återspeglas i viss mån i svarsfrekvensen där över 90 svar erhöles på utskicket.

Oftast verkar återbruksverksamheten ha startat upp i liten skala för att sedan växa efterhand. I några fall, som till exempel i Örebro, har starten av verksamheten föregåtts av någon typ av utredning/förstudie. Initiativet till att starta verksamheten har kommit både från politiker, tjänstemän och de personer som arbetar på återvinningscentralerna. När det är driftspersonal som varit initiativtagare är det flera som anger att anledning är att personalen sett hur mycket användbart material som slängts vid anläggningarna och känt att detta inte är hållbart.

En uppfattning som många verksamhetsutövare har är att det inte är svårt att få folk att skänka saker till återbruk. Det är dock inte lika många som kan tänka sig att handla begagnade saker. Här krävs en attitydförändring för att ytterligare öka mängden material som återbrukas. Även här finns undantag, i Örebro till exempel anger de föreningar som kommunen samarbetar med att de vill ha in ytterligare material på grund av hög efterfrågan.

När det gäller insamling av material till återbruk är det vanligaste att det sker i anslutning till verksamhetsutövarens återvinningscentraler. Oftast är inlämningsplatsen för material till återbruk endast delvis bemannad men det förekommer också att inlämning sker vid bemannade diskar. I till exempel Stockholm ställs i avtalen med entreprenörerna som driver återvinningscentralerna krav på att inlämningsplatsen alltid ska vara bemannad. Flera av de intervjuade verksamhetsutövarna anger att de skulle vilja ha en större bemanning vid insamlingen till återbruk men att det inte finns resurser till det i nuläget.

När det gäller avsättning av det material som samlas in är det vanligaste att någon typ av samarbete sker antingen med andra kommunala förvaltningar eller olika välgörenhetsorganisationer för att få avsättning av materialet på second handmarknaden. Dessa samarbeten har oftast startat upp i mindre skala genom någon typ av muntlig överenskommelse. Efter tid som detta samarbete utvecklats förekommer det att formella skriftliga avtal upprättas, även om många samarbeten även efter längre tid fortsatt bedrivs enligt muntlig överenskommelse. En viss skillnad kan noteras mellan större och mindre kommuner. I Stockholm där det finns många aktörer på second handmarknaden är samarbetena ofta reglerade i omfattande avtal. I mindre kommuner där det kanske bara finns en eller två aktörer verkar det vara vanligare med mer informella överenskommelser. Ett rent upphandlingsförfarande med konkurrensutsättning när det gäller samarbeten om återbruk verkar inte vara särskilt vanligt. Istället sker samarbeten med flera olika aktörer.

Ett antal kommuner har även modeller där besökare vid anläggningarna gratis kan ta med sig saker från återbruksinlämningen. Det kan vara så att allt som lämnas in till återbruk omfattas av detta eller att det endast är sådant material som inte ha bedömts ha något ekonomiskt värde på second hand-marknaden. Vaggeryds ÅVC t ex har en omfattande ge-och-ta-verksamhet för bland annat böcker, blomkrukor, byggmaterial, ugnsplåtar och växter. I Stockholm används mobila pop-up-återbruk som flyttas runt bland stadsdelarna där det är möjligt att både lämna och hämta saker. Det finns också exempel på där verksamhetsutövaren lagrar det som inkommer till återbruk för att vid något eller några tillfällen per år anordna en stor loppis.

För att ytterligare öka mängden material som återbrukas har vissa kommuner infört, eller planerar att införa, att personalen kan hämta upp material som lämnats för materialåtervinning vid återvinningscentralen om det bedöms vara möjligt att istället återbruka detta. Det informeras då till besökare att personalen har denna rättighet och att om besökaren vill vara säker på att materialet inte återbrukas ska det destrueras innan det lämnas till återvinning.

Arbetet med kommunikation kring återbruk sker på olika sätt. Att informera om verksamheten via den egna hemsidan gör i princip alla. Annonsering i olika typer av tidningar och utskick via post sker fortfarande även om flera börja gå över mer till digitala varianter samt sociala medier. Många av verksamhetsutövarna har en egen Facebooksida för verksamheten som de använder som informationskanal och där besökare även kan ge återkoppling. Det finns exempel (SÅM, Vaggeryds ÅVC) där Facebooksidan används för att förmedla vidare inkomna byggmaterial. Generellt verkar erfarenheterna av att använda sociala medier i återbruks-sammanhang vara positiva.

När det gäller bemanning av anläggningarna finns olika typer av lösningar. Det är vanligt att återbruksdelen bemannas av den ordinarie personalen vid ÅVC som är anställd av verksamhetsutövaren. Det förekommer också att hela verksamheten lagts

ut på entreprenad. Det finns också exempel på att återbruksdelen på en ÅVC bemannas av personal från olika samarbetsorganisationer på second hand-marknaden.

När det gäller ekonomin i att syssla med återbruksverksamhet verkar få ha räknat på helheten. Verksamheten finansieras vanligen inom avfallstaxan. Vid uppstart uppstår vissa kostnader kring utredningar och nybyggnationer. Drift av återbruk innebär minskade avfallsmängder, vilket minskar kostnaderna för verksamhetsutövaren. För de kommuner där inlämningen till återbruk är bemannad uppstår personalkostnader. Flera av verksamhetsutövarna påtalar den miljönytta som uppstår till följd av verksamheten.

Erfarenheterna av att arbeta med återbruk är övervägande positiva. Verksamhetsutövarna ser själva att det är en verksamhet som har stor miljönytta. Kunderna/besökarna är positivt inställda till verksamheten och ger mycket god respons tillbaka. Verksamheten kan också vara ett sätt för att skapa meningsfull sysselsättning för de som behöver arbetsträning eller liknande. I samarbete med olika aktörer är det viktigt med samverkan och dialog.

En utmaning för många är få till en bra logistik i verksamheten. Det gäller att få omsättning på materialet då detta är utrymmeskrävande. Flera av verksamhetsutövarna anger också att utrymmesbrist på anläggningarna i viss mån begränsar verksamheten. Verksamheten har vuxit så mycket att tidigare utrymmen inte längre räcker till.

Många har planer på att i framtiden ytterligare utöka återbruksverksamheten. Att börja arbeta mer med byggavfall är det många som anger att det finns planer för. Det finns planer på att ytterligare utnyttja sociala medier för att få omsättning på materialet. Att ha fler inlämningsställen, gärna centralt eller med hjälp av mobila anläggningar, planeras i ett antal kommuner. Det finns även kommuner där det finns planer på att få till försäljning av återbruksmaterial på återvinningscentralerna.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1.	Bakgrund.....	2
1.2.	Uppdrag, metod och genomförande.....	2
2.	Enkätutskick	4
3.	Sammanställning telefonintervjuer	9
3.1.	Falu Energi & Vatten AB.....	10
3.2.	Hedemora Energi/kommun	13
3.3.	Miljö och Vatten i Örnsköldsvik AB (Miva)	17
3.4.	Sigtuna Vatten och Renhållning AB	21
3.5.	Stockholm Vatten och Avfall AB (SVOA)	26
3.6.	Samverkan Återvinning Miljö (SÅM).....	31
3.7.	VA SYD.....	36
3.8.	Vara kommun	41
3.9.	Vika återvinningscentral Katrineholm	43
3.10.	Örebro kommun	47
3.11.	Östersunds kommun.	50
4.	Goda exempel från övriga kommuner	55
4.1.	Kretsloppsparken Alelyckan.....	56
4.2.	ReTuna återbruksgalleria	56
4.3.	Returpunkten i Sundbyberg	56
4.4.	Exempel på insamling till återbruk	57
4.5.	Exempel på omsättning av insamlade fraktioner	58
4.6.	Exempel på övriga projekt, kampanjer och kommunikation	58
5.	Referenser	60

1

Inledning

1.1. BAKGRUND

Att åter bruka en vara innebär att den används igen istället för att kasseras. Det finns potentiellt en stor miljövinst med att öka återbruket då nyproduktion kräver helt andra resurser i form av energi och råvaror.

Avfallshierarkin är numera införd i Miljöbalken. I kap 2, § 5 anges att;

Alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska hushålla med råvaror och energi samt utnyttja möjligheterna att

1. minska mängden avfall,
2. minska mängden skadliga ämnen i material och produkter,
3. minska de negativa effekterna av avfall, och
4. återvinna avfall.

I kap 15, §10 anges vidare;

Den som behandlar avfall eller är ansvarig för att avfall blir behandlat ska se till att det

1. återvinns genom att det förbereds för återanvändning,
2. materialåtervinns, om det är lämpligare än 1,
3. återvinns på annat sätt, om det är lämpligare än 1 och 2, eller
4. bortskaffas, om det är lämpligare än 1–3.

Den behandling av avfallet som bäst skyddar människors hälsa och miljön som helhet ska anses som lämpligast, om behandlingen inte är orimlig.

Kommuner som bedriver avfallsverksamhet har därmed ett ansvar att sträva efter att uppnå en hög grad av återanvändning av det avfall som uppstår.

Att bedriva återbruksverksamhet innebär åtgärder som potentiellt både minskar mängden avfall och ökar återvinningen av avfall. Det kan innebära åtgärder på den högsta nivån där avfall återvinns genom att det förbereds för återanvändning.

Kommunernas arbete med avfallstrappans två översta steg har ökat de senaste åren, som en del i avfallsbranschens arbete för att nå en cirkulär ekonomi. Återbruksområdet är dock ett relativt nytt område för kommunerna. Avfall Sverige gav för två år sedan ut den korta rapporten "Översiktlig information om och erfarenheter från kommunernas återbruk", 2017:14. Vid olika temadagar och konferenser så har återbruk varit huvudtemat. Det bedöms dock finnas ytterligare behov av erfarenhetsutbyte och sammanställning av goda exempel på återbruksarbete.

1.2. UPPDRAG, METOD OCH GENOMFÖRANDE

Avfall Sverige har sedan tidigare en databas med goda exempel vad gäller matavfall och farligt avfall, främst bestående av olika typer av kommunikationsmaterial. För att ge medlemmar i Avfall Sverige ett stöd i sitt återbruksarbete har i uppdraget ingått att utöka databasen med konkreta tips och exempel från kommuner som har erfarenhet av detta. Detta görs för samtliga verksamhetsutövare som har skickat in relevant material.

Syftet med upprättande av denna rapport har varit att sammanställa goda exempel på kommunalt återbruksarbete hos Avfall Sverige medlemmar. Detta för att ge kommuner som är på gång att starta upp någon typ av återbruksverksamhet eller vill utveckla sin befintliga verksamhet tillgång till och stöd av de erfarenheter som andra kommuner har av sitt återbruksarbete.

Den första delen inför upprättandet av rapporten bestod i att utforma en enkät med ett antal frågor gällande kommunens återbruksarbete. Denna utformades i samråd med Avfall Sveriges referensgrupp bestående av deltagare från Avfall Sveriges verksamhetsgrupp Återbruk. Med hjälp av Avfall Sveriges kontaktlistor skedde mejlutskick till de kommuner som i Avfall Webb angett att de bedriver någon typ av återbruksverksamhet. I mejlet efterfrågades också material från verksamhetsutövarna såsom till exempelkommunikationsmaterial, foton, utvärderingar och avtal.

En av frågorna i enkäten var om de vara beredda på att ställa upp på en längre telefonintervju för att ge fördjupad information om den återbruksverksamhet som bedrivs. Utifrån de som svarat på enkäten valdes 11 st kommuner ut för telefonintervjuer. Urvalet skedde i samråd med referensgruppen och utifrån ambitionen att nå en bredd i underlaget vad gäller geografisk placering, storlek på kommunen och olika sätt att bedriva återbruksverksamhet på.

I samråd med referensgruppen togs ett intervjuunderlag med ett antal frågor fram för att ha en likartad utgångspunkt i samtliga intervjuer. Intervjuerna har genomförts av två olika personer. Intervjuerna tog i genomsnitt ca 1,5 h och viss kommunikation har skett med intervjupersonerna även efter intervjun. De som blivit intervjuad har även fått texten från intervjun skickad till sig för granskning.

I det s k januariavtalet mellan regeringen och samarbetspartierna anges att ett producentansvar på textilier ska införas. Som en extra punkt, något utanför ramen för projektet om goda exempel på återbruk, har en fråga om intervjupersonernas syn på detta ställts i samband med intervjun. Resultatet redovisas i denna rapport.

2

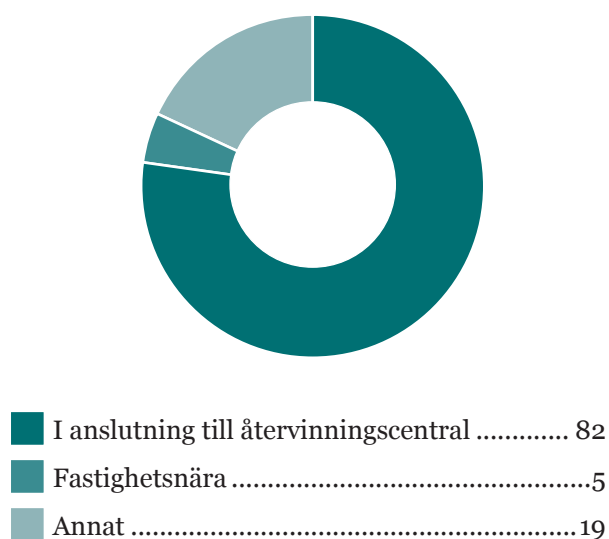
Enkätutskick

I syfte att erhålla en bredare bild av vilken typ av återbruksverksamhet som bedrivs inom kommunerna samt för att ge ett bra underlag inför telefonintervjuer har en enkät skickats ut till de kommuner som bedriver någon form av återbruksverksamhet. Enkätens utformning redovisas i bilaga 1.

Utskicket gick ut via e-post till ca 200 kommuner. 91 svar erhöles. Nedan redovisas kortfattat resultatet av de inkomna svaren på enkäten. Notera att det var möjligt att kryssa i flera olika alternativ. I diagrammen kan därför totalsiffran för inkomna svar var större än 91 st.

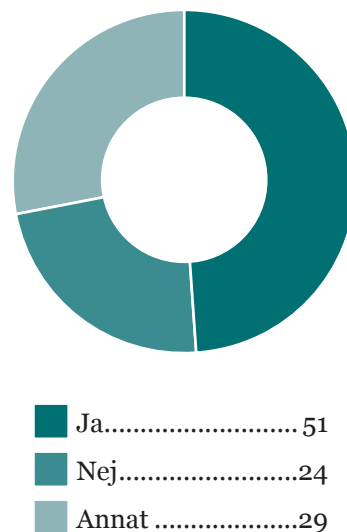
När det gäller frågan om platsen för insamling till återbruksverksamheten så kan det konstateras att den klart vanligaste platsen är vid en återvinningscentral, se figur 1. Endast ett fåtal kommuner erbjuder fastighetsnära insamling. Exempel på annan typ av insamling är inlämnade direkt till butiker som säljer sådant som lämnat till återbruk, vid mobila anläggningar samt vid återvinningsstationer.

Figur 1. Statistik vad gäller frågan om hur insamlingen sker.

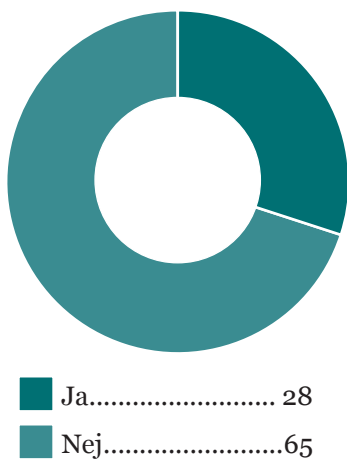
När det gäller frågan om insamlingsplatsen är bemannad så kan det konstateras att det vanligaste är att insamling av material till återbruk sker vid bemannade anläggningar, se figur 2. Av de som svarat nej så sker insamlingen i väldigt stor grad inom återvinningscentraler så att en viss uppsikt finns trots detta över anläggningen. i något fall så sker insamling i obemannade containrar. De som svarat annat har bland annat angett att insamlingsplatsen delvis är bemannad till exempelvis delar av dagen, i något fall kan inlämning inte ske alla tider på året, det kan krävas kontakt med ÅVC-personal innan inlämning.

Figur 2. Statistisk vad gäller frågan om bemanning vid insamlingsplatsen.

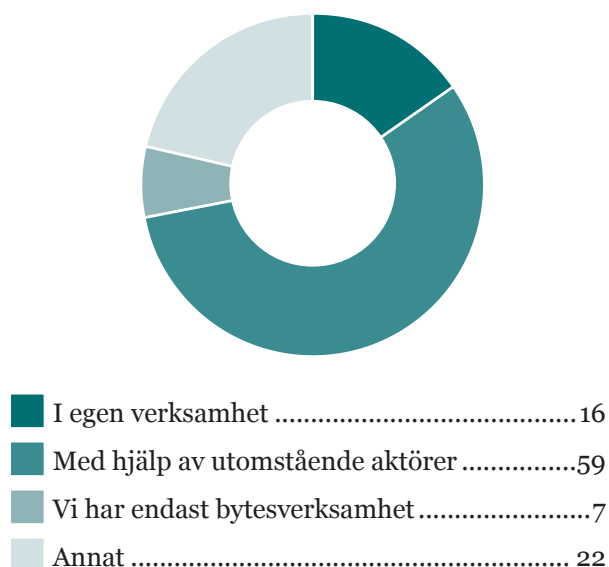
På frågan om det bedrivs någon form av reparation, uthyrning eller utlåning inom ramen för återbruket så har en klar majoritet av de svarande angett att detta inte sker., se figur 3. Bland de som svarat ja

Figur 3. Statistik vad gäller frågan om reparation, uthyrning eller utlåning inom ramen för återbruk.

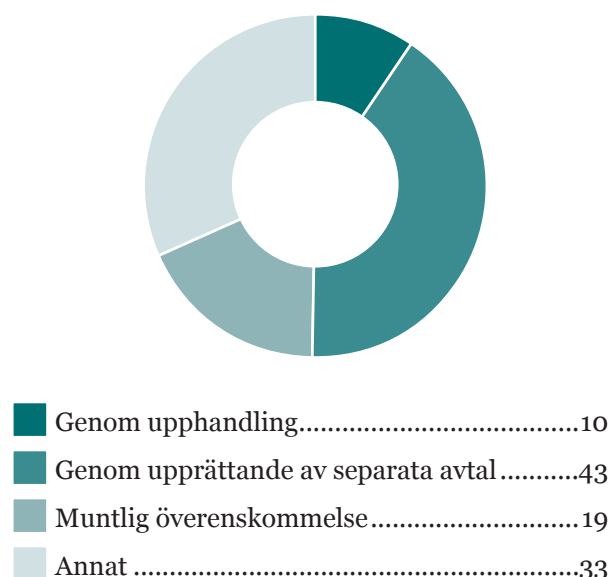
När det gäller frågan om hur avsättning sker av det insamlade materialet så är det klart vanligast med någon form av samarbete med utomstående aktörer, se figur 4. Ett antal kommuner bedriver försäljnings-/bytesverksamhet i egen regi. I ett antal kommuner bedrivs denna verksamhet med hjälp av någon form av arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Oxelö energi AB bedriver bytesverksamhet med sloganen ”Ta om du behöver – lämna om du har över”.

Figur 4. Statistik vad gäller frågan kring avsättning av insamlat material.

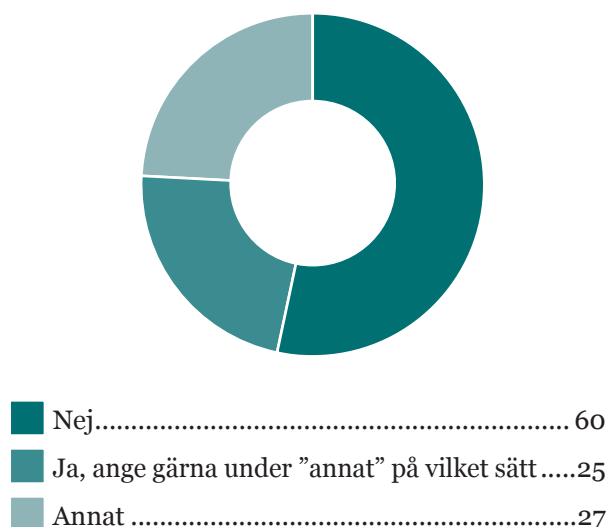
När det gäller samarbete med utomstående aktörer och frågan kring hur detta samarbete tillkommit så det vanligaste att det tillkommit via upprättande av separat avtal, se figur 5. Det förekommer att samarbeten har kommit till via upphandling dock är detta långt ifrån det vanligaste. Fler samarbeten har kommit till via muntliga överenskommelser. Under annat ingår bland annat de som angett att de inte har något samarbete.

Figur 5. Statistik vad gäller frågan om hur samarbete med utomstående tillkommit.

När det gäller frågan om från vilka material tas emot för återbruk är det klart vanligaste att endast material från enskilda hushåll tas emot, se figur 6. Ett antal kommuner tar även emot material från företag och kommunala verksamheter. Det finns också exempel på där material som välgörenhetsorganisationer ej kunnat sälja kan lämnas in till återbruk.

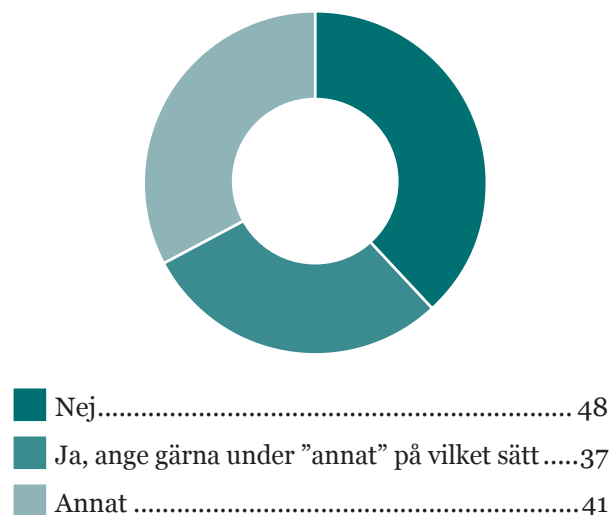
Figur 6. Statistik vad gäller frågan om material tas emot från andra än enskilda hushåll inom ramen för återbruket.

Drygt hälften av de svarande mäter inte de mängder som kommer in till återbruk, se figur 7. Övriga har svarat att de mäter mängderna, att de delvis mäter det som kommer in eller att de uppskattar hur mycket som kommer in.

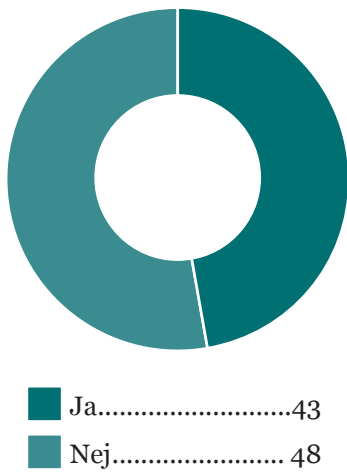
Flertalet som har svarat att de mäter mängderna har svarat att de gör det genom att väga materialet på våg. Ett par stycken har svarat att de uppskattar volymen på materialet. Av de svarande som har svarat att de mäter materialet får flertalet statistik från organisationen/organisationerna som de samarbetar med. Statistiken fås årsvis, halvårsvis eller månadsvis.

Figur 7. Statistik vad gäller frågan om mängder som kommer in till återbruk mäts.

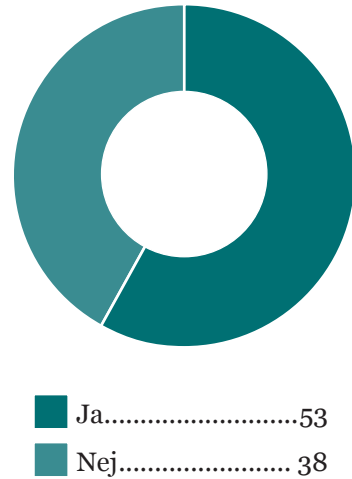

På frågan om återbruket drivs med hjälp av någon typ av arbetsmarknadspolitisk åtgärd så har knappt hälften svarat ja och drygt hälften nej, se figur 8. Ett samarbete med kommunens arbetsmarknadsenhet eller likande är ett vanligt upplägg. Många kommuner bedriver inte den egna verksamheten med arbetsmarknadspolitiska åtgärder men samarbetar i sitt återbruksarbete med olika typer av organisationer som bland annat har som syfte att hjälpa människor tillbaka in i arbetslivet.

Figur 8. Statistik vad gäller frågan om återbruket bedrivs med hjälp av någon typ av arbetsmarknadspolitisk åtgärd.

Figur 9. Statistik vad gäller frågan om att ställa upp på en längre telefonintervju.

På sista frågan om de kunde tänka sig att ställa upp på en längre telefonintervju och få sin verksamhet med som ett exempel i rapporten har mer än hälften av de svarande svarat ja, se figur 9. Utifrån de som svarade ja valdes 11 stycken kommuner ut som det gjordes en telefonintervju med. Resultatet av telefonintervjuerna redovisas i följande kapitel.

3

**Sammanställning
telefonintervjuer**

Längre telefonintervjuer har ägt rum med företrädare för elva kommuner där olika typer av återbruksverksamhet bedrivs. Dessa kommuner har valts ut med ambitionen att få en stor bredd vad gäller geografisk placering, storlek på kommunen samt för att visa på olika sätt att bedriva återbruksverksamhet.

3.1. FALU ENERGI & VATTEN AB

Telefonintervju gjordes med Cajsa Hagberg, Projektledare Hållbarhet, på Falu Energi & Vatten AB (FEV).

Befintlig återbruksverksamhet

I november 2019 invigs ett nytt återbrukshus på Falu återvinningscentral, se figur 10. Återbruket är placerat i början av rampen på återvinningscentralen och bemannas av ordinarie återvinningspersonal. Det insamlade materialet hämtas av flera olika aktörer som Falu Energi & Vatten (FEV) samarbetar med. Samarbete sker med följande aktörer: Ta till Vara, Röda korset, PMU Second hand, Human Bridge (endast kläder), Kompis Falun och Cykelköket (ideell verksamhet som lagar cyklar). Samtliga samarbeten är reglerade i avtal och ett krav är att alla aktörer ska vara ideella organisationer.

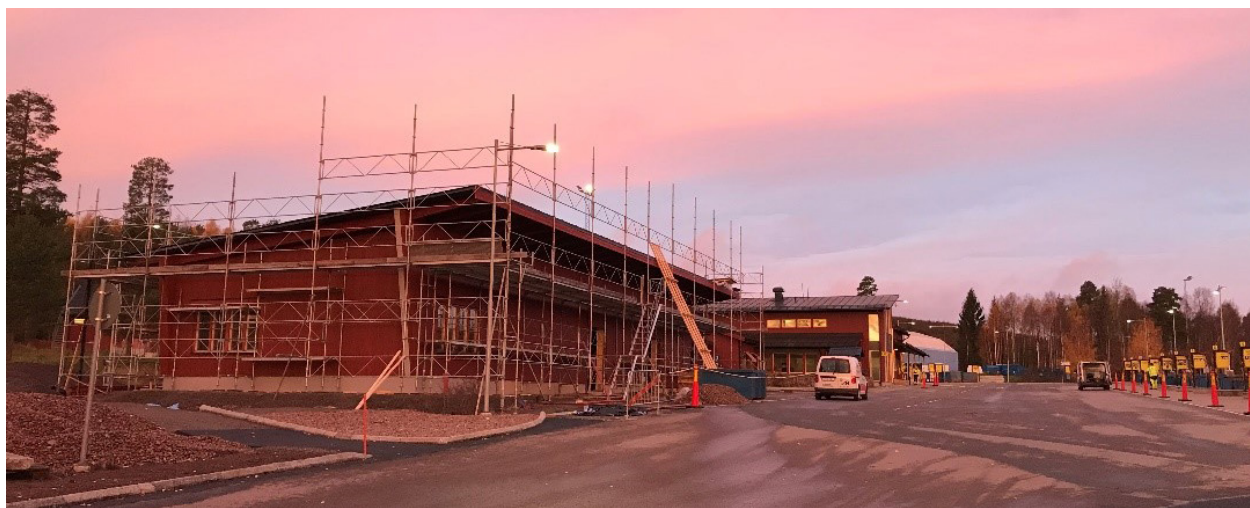
Återbruk har funnits på Falu återvinningscentral sedan cirka 10 år tillbaka i form av en mindre återbruksbod. Denna bod har varit placerad sist i flödet längs rampen och har bemannats av Ta till vara, som är kommunens arbetsmarknadsverksamhet. Det insamlade materialet har sålts i Ta till varas egen butik.

FEV erbjuder ingen fastighetsnära insamling av återbruksmaterial men däremot gör Ta till vara det. Det kan till exempel gälla dödsbon. Ta till vara erbjuder gratis upphämtning.

Återbruket tar emot det mesta, även textil, sportartiklar och elavfall. Byggmaterial tas inte emot idag, men under 2020 kommer en utredning hur insamling av byggmaterial ska lösas att påbörjas. Återvinningspersonalen går igenom allt inlämnat material och gör en bedömning av vad som kan tas omhand. Det är mestadels enskilda hushåll som lämnar in material men även kommunala verksamheter och privata företag är välkomna att lämna material. Inom kommunen håller en möbelpool på att startas upp vars tanke är att möbler ska cirkulera inom kommunen istället för att slängas.

Figur 10. Återbruket på Falu återvinningscentral under uppbyggnad.

(foto från verksamhetsutövaren).

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Inför starten av det nya Återbruket gjordes en förstudie som finansierades av Falu kommun och Falu Energi & Vatten. Arbetet med förstudien startades upp i januari 2018 och i samband med det anställdes en projektledare för arbetet.

Initiativet till återbrukshuset togs från början genom politiska motioner om förslag på en återbruksgalleria och Kretsloppspark. Politiska motioner har inkommit under 2013 och 2016 och några mindre utredningar har även gjorts tidigare i ärendet. Under processen har avfallsenheten varit en aktiv aktör genom att de försett politiker med exempel på och information om återbruksarbete. Detta arbete har troligtvis genererat de politiska motionerna.

I arbetet med förstudien man utgått från miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet. En politisk referensgrupp har funnits med i arbetet under hela förstudien. Det har också funnits en styrgrupp bestående av tjänstemän från både Falu kommun och Falu Energi & Vatten. I september 2018 presenterades förstudien för kommunfullmäktige och beslut togs att påbörja byggnation av Återbruket.

I kommunens avfallsplan finns följande mål som är knutet till återbruk:

- Det övergripande målet är att mängden avfall som kommunen ansvarar för ska minska till förmån för en hållbar konsumtion och ökad återanvändning.
- Fullfölja utredning om kretsloppspark/återbruksgalleria i Falun och ta ställning till investering.

Byggnationen av återbrukshuset har kostat cirka 3,5 miljoner kronor. Driftkostnaden för projektet beräknas till 3 miljoner kronor per år varav 1,4 miljoner kronor belastar avfallstaxan och resten finansieras av skattemedel. Under 2020 kommer avfallstaxan att höjas med 3,5 % till år 2020. I den årliga kostnaden som belastar avfallstaxan ingår

avskrivningskostnader för återbrukshuset samt lönekostnader för utökning av personal på återvinningscentralen. Kostnaden för det förebyggande arbetet är 1,6 miljoner kr per år. I dessa kostnader ingår lönekostnader för en utvecklingsledare och kommunikationsinsatser för att arbeta med förebyggande av avfall samt kostnader för arbetsträning.

I januari 2019 startades ett projekt upp med syfte att bygga Återbruket och starta upp verksamheten. I ramen för projektet har också avtal med de ideella organisationerna skrivits, återbrukspersonal har utbildats och kommunikationsmaterial tagits fram.

Kommunikation

Falu Energi & Vatten har inför starten av Återbruket tagit fram nytt kommunikationsmaterial. Två korta filmer som är en minut långa har tagits fram. Filmerna kommer att användas i kommunikationen på sociala medier till exempel på Facebook. De har även jobbat med skyltning vid Återbruket. I skyltningen vill de lyfta fram Avfallstrappan, de 4,2 jordkloten och olika exempel som visar hur mycket avfall det krävs för att producera nya produkter. FEV vill också genom sin skyltning lyfta fram de ideella organisationerna.

Via ett samverkansprojekt mellan en konstnär, en gymnasieskola och personalen på återvinningscentralen har återbrukskonst skapats som är placerad runt Återbruket. Uppdraget som gymnasieeleverna fick var att använda material som slängts och göra något nytt av det. Ramarna för projektet har varit att konsten ska vara placerad i offentlig miljö utomhus och klara alla olika slags väder, vara tillräckligt stort för att synas och gärna ha ett budskap kring hållbarhet eller liknande.

Verksamheten marknadsförs främst via hemsidan och sociala medierna (Facebook och Instagram). Fokus för kommunikationen är främst att få ut budskapen om till exempel vikten av att minska sitt avfall.

Hantering av insamlade fraktioner

Återbruket är bemannat av återvinningspersonal som tar emot materialet, sorterar och väger det. Insamlat material avsätts genom försäljning i Second hand-butiker eller skänks till bistånd genom de avtalade aktörerna. Materialet fördelas mellan aktörerna av personalen på Återbruket. I dagsläget finns ingen aktuell statistik på insamlade mängder då Återbruket precis startat upp. I den gamla verksamheten gjordes bara en uppskattning av vikten på insamlat återbruk. Framöver kommer även rejektmaterial att mätas och på så sätt kommer statistik kunna tas fram över hur stor del av materialet som återbrukas.

Överblivet material som aktörerna inte kan sälja slängs gratis på återvinningscentralen. Materialet vägs innan det slängs för att kunna bedöma hur stort rejektet är. Tidigare när Ta till vara var själva som aktör har de själva sorterat och slängt avfallet vid rampen, men framöver kommer en ny rutin att tas fram. FEV tittar också på andra lösningar istället för att slänga överblivet material. Material skulle till exempel kunna avsättas till en konstskola som vill ha material till sin verksamhet.

Bemanning och ekonomi

Det nya återbruket bemannas av ordinarie ÅVC-personal. Inför starten har ytterligare två personer anställts till återvinningscentralen, varav en handledare för arbetsträning. Det har även anställts en utvecklingsledare som ska arbeta med utvecklingen av återbruksverksamheten i Falun. Utvecklingsledarens roll är att vara kontakten mellan Återbruket och samarbetspartners, utbilda personalen och arbeta med förebyggande av avfall. Utvecklingsledaren är anställd på Falu energi & vatten men tjänsten finansieras av Falu kommun. Finansiering av de nya personerna i återvinningspersonalen har gjorts genom en höjning av avfallstaxan.

I den nya verksamheten har det även startats upp en verksamhet för arbetsträning, som leds av den nyanställda handledaren. Syftet med verksamheten är att ge arbetslösa möjlighet till arbetsträning på återvinningscentralen. De som kommer och arbetstränar kommer till exempel vara behjälpliga med att sortera och laga material i återbrukshuset samt att hålla ordning på centralen. Kostnaderna för verksamheten för arbetsträning finansieras av Falu kommun. I och med denna verksamhet lyfts även den sociala hållbarheten in i projektet.

Inom ramen för projektet har det också satsats extra på utbildning av personalen inom kommunikation och sortering/återbruk för att de lättare ska kunna möta och informera kunderna.

FEV ansvarar för driften av Återbruket och tar alla beslut kring verksamheten men allt sker i samarbete med Falu kommun. Inom ramen för arbetsträningens verksamheten sker samarbete mellan arbetsmarknadsenheten och FEV. Återbruket är en ekonomisk kostnad men är samtidigt en besparing för klimatet. I det långa loppet, med förbrännings-skatten i åtanke, hoppas FEV att verksamheten ska bli en besparing.

FEV har i uppdrag att driva återvinningen och de ser ingen skillnad mot om det skulle ha drivits i kommunal förvaltning. Uppdraget sker dessutom i samarbete med kommunen. Ta till vara verksamheten är inte heller vinstdrivande då det är en ren arbetsmarknadsåtgärd. Övriga samarbetspartners som finns är ideella organisationer.

Att driva återvinningen är ett uppdrag som Falu Energi & Vatten har och de ser ingen skillnad mot om det skulle drivits i kommunal förvaltning. Uppdraget sker dessutom i samarbete med kommunen. Ta till vara verksamheten är inte heller vinstdrivande då det är en ren arbetsmarknadsåtgärd. Övriga samarbetspartners som finns är ideella organisationer.

Erfarenheter och framtiden

Positiva erfarenheter som Falu Energi & Vatten har tagit med sig från förstudien är att en god kommunikation är viktig. Att hålla beslutsfattande politiker och tjänstemän informerade gör det lättare att fatta beslut i projektet.

En svårighet som har varit under projektets gång är att olika inblandade aktörer ser saker på olika sätt och har olika fokus för sina verksamheter. Falu Energi & Vatten har materialet i fokus och målet är att minska avfallsmängderna. Ta till vara verksamheten har fokus på sysselsättning och arbetsträning samt att omsätta materialet i sin butik.

I framtiden kan det finnas planer på att utveckla verksamheten ytterligare och på sikt bygga någon form av Kretsloppspark. I dagsläget är det dock en vision och inget beslut kring det är taget. Insamling av byggavfall till återbruk kommer också att utredas. Grannkommunen Borlänge tittar just nu på att uppföra en byggåterbruksdepå och FEV följer utvecklingen i det projektet.

Textilinsamling

FEV anser att ett producentansvar för textilier generellt är bra och att producenterna borde ta ett större ansvar. Avfallsorganisationerna har en viktig roll att förmedla information om att textil inte ska slängas i fraktionen för brännbart.

3.2. HEDEMORA ENERGI/KOMMUN

Telefonintervju har gjorts med Stina Petersson, Miljö- och avfallschef, på Hedemora Energi och Yvonne Lennartsson, Arbetsledare på Mini-Maxi Utvecklingscenter, på Omsorgsförvaltningen på Hedemora kommun.

Befintlig återbruksverksamhet

På Hamre återvinningscentral finns återbruksinlämning som är ett samarbete mellan Hedemora Energi och omsorgsförvaltningen på Hedemora kommun. Syftet med denna samverkan är att öka återanvändningen. Samarbetet är reglerat i ett skriftligt avtal.

Inom omsorgsförvaltningen finns verksamheten Mini-Maxi som har cirka 50 anställda servicearbetare. Mini-Maxi är en arbetsmarknadsåtgärd vars syfte är att vara sysselsättningsskapande för personer som har svårt att komma i arbete på andra sätt. En av verksamheterna är Second hand-butiken Nygammalt i centrala Hedemora.

Återbruket är placerat i en byggnad som Hedemora Energi hyr ut åt omsorgsförvaltningen och sköts av personal från Mini-Maxis verksamhet. Återbruket tar emot det mesta, till exempel kläder, möbler och andra prylar. Personalen gör en bedömning av skick och efterfrågan vid inlämning.

Inlämning av återbruk kan också göras direkt till Nygammalts butik. Butiken erbjuder även gratis fastighetsnära hämtning. Allt från dödsbon till enstaka möbler hämtas hemma hos kunder. Fastighetsnära hämtning utförs två dagar i veckan av Nygammalts personal.

Sedan september 2019 finns också en container för inlämning och försäljning av grovavfall till återbruk på Hamre ÅVC, se figur 11. Det kan till exempel vara byggavfall i form av fönster och dörrar med karm, VVS och sanitet och isolering på rulle. Containern är placerad i anslutning till övrig återbruksinlämning på rampen.

Figur 11. Byggåtervinning på Hamre ÅVC.
(foto från verksamhetsutövaren)

Personalen frågar kunderna om de vill lämna till återbruk och gör en bedömning av vad som kan tas in och säljas. På så sätt görs ett urval av sakerna redan från början. Kunderna kan också själva lämna in saker i återbruksrummet. Personalen har rätt att omfördela material som slängts om de anser att det är lämpligt för återbruk.

Verksamhetsutövare och kommunala förvaltningar är också välkomna att lämna saker till återbruk. Det är svårt att göra en gränsdragning av vilka som får lämna in material då även småföretagare nyttjar Hamre ÅVC. Det kan vara svårt att avgöra om kunden är privatperson eller företagare. Kommunal verksamhet lämnar ibland in saker de inte har behov av längre. Däremot har skolor och förskolor ofta egna möbelförråd där möbler lagras för återanvändning inom verksamheterna.

På återvinningscentralen finns insamlingsbehållare för textil. Behållarna sköts och töms av Human Bridge. Textilinsamlingen är reglerad i ett skriftligt avtal.

Omsorgsförvaltningen driver även i samverkan med Hedemora Energi en verksamhet som tar omhand och fragmenterar möbler som har samlats in på återvinningscentralen och som inte bedöms aktuella för vidare försäljning.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Återbruket på Hamre ÅVC startades för cirka sex år sedan medan Second hand-butiken Nygammalt har funnits sedan 1997. Initiativet till insamlingen via återvinningscentralen togs tillsammans av verksamheterna. Det finns en positiv anda avseende miljöarbete i kommunen, både politiskt och ute i verksamheterna. Från början var det en diskussion kring ökad återvinning och högre inflöde av saker till Second hand-butiken. Samverkan i möbelfragmenteringen fanns dessutom redan mellan verksamheterna.

2014 önskade Hedemora Energi få klartecken att starta upp återbruksinsamling på Hamre i samarbete med Omsorgsförvaltningen och ärendet togs upp för beslut i omsorgsnämnden. Ett skriftligt avtal mellan parterna angående återbruket skrevs först under 2016. Avtalet gäller från 2017 och till vidare och omfattar ett Service-level agreement samt ett hyresavtal.

I kommunens avfallsplan finns följande övergripande mål avseende återbruk:

- Mängden avfall som kommunen ansvarar för ska minska till förmån för hållbar konsumtion och ökad återanvändning
- Tillgänglighet och förutsättningarna för att lämna grovavfall till återanvändning ska förbättras
- Minska avfallsmängder och öka återanvändning av byggavfall samt använda miljövänliga material och omhändertara farligt avfall på rätt sätt

Erfarenheten från uppstart av verksamheten är positiv, samverkan har fungerat bra från första början. Det nyligen införda återbruket av grovavfall/byggavfall var tänkt att starta i mindre skala med en container för att se hur stort intresset var från kunderna. Resultatet blev genast över förväntan och stora mängder har kommit in. Även byggföretag kommer dit och vill skänka. Försäljning av byggavfall sker dagligen under ordinarie öppettider på återvinningscentralen. Från början var tanken att försäljning skulle ske två dagar i veckan, men på grund av hög efterfrågan så utökades försäljningsdagarna. Tanken var att återbruket skulle omfatta mer skrymmande typer av byggavfall, men det har visat sig att det finns intresse av att köpa även till exempel skruv, spik och mindre lister.

Kommunikation

Information om återbruket sker via Hedemora Energi och Hedemora kommuns hemsidor. Kommunen har också en Facebook sida där information läggs ut. Större förändringar annonseras i tidningen, vilket bekostas av Hedemora Energi. Inför starten av återbruket av grovavfall/byggavfall gjordes en pressrelease och annonsering i kommunens lokala annonsblad. Inom Hedemora kommun finns en kommunikatör som hjälper till att ta fram och lägga ut information.

Vid inlämningen på Hamre ÅVC är det skyltat med att det går att skänka sina saker till Mini-Maxis verksamhet Nygammalt. På återvinningscentralen finns också trottoarpratere med information om återbruket.

Nygammalt marknadsför sin verksamhet vid speciella händelser. Inför jul har butiken "Julöppning" och till våren har de "Våryra". Det planeras just nu för ett "Öppet hus" på återvinningscentralen där Nygammalt tillsammans med Hedemora Energi ska informera om återbruksverksamheten.

Hedemora Energi tycker det är svårt att bedöma om marknadsföringen har gett positiv effekt eftersom det inte finns något att mäta mot. Det nya återbruket för byggavfall har fått en bra start med många kunder, men det är svårt att veta om det beror på den annonsering som gjorts eller om kunderna på återvinningscentralen har hittat dit ändå.

Nygammalt upplever en positiv effekt av sin marknadsföring. Vid annonsering upplevs att fler kunder besöker butiken och att mer material kommer in. Ibland tas beslut om rea samma dag utan marknadsföring innan. Det brukar upplevas som en positiv överraskning av kunderna.

Hantering av insamlade fraktioner

De insamlade mängderna avsätts genom försäljning i Nygammalts Second hand-butik. Materialet hämtas av Nygammalts personal och körs till butiken. Vägning eller mätning av materialet görs inte. Materialet som kommer till butiken görs iordning av personalen, kläder tvättas och saker torkas av. Butiken genomför inga större reparationer av saker.

Material som inte blir sålt i butiken lämnas tillbaka till återvinningscentralen och sorteras upp i olika avfallsfraktioner för återvinning. Hela textilier som inte går att sälja skänks till kyrkan och deras biståndsverksamhet. Trasiga kläder lämnas till Human Bridge och återvinns. Insamlade mängder grovavfall/byggavfall till återbruk säljs direkt på återvinningscentralen. Försäljningen sköts av återbrukspersonalen. Möbler som inte blir sålda i butiken eller blir över på grund av platsbrist fragmenteras till energi- och metallåtervinning. Ramar och dukar från tavlor som blir över skänker butiken till en folkhögskola där de har en målarverkstad.

Alla typer av verktyg och elektriska verkstadsmaskiner säljer jättebra i Second hand-butiken. Även kläder, lampor, mattor, husgeråd och möbler är lättsålt. IKEA-produkter är ofta svårsålt då många redan har det och ofta letar efter något mer unikt.

Bemanning och ekonomi

På Hamre ÅVC har Hedemora Energi fyra anställda, varav en är arbetsledare. De sköter den ordinarie verksamheten på återvinningscentralen. Återbruket är bemannat med två anställda från Mini-Maxis verksamhet. Mini-Maxis personal tar emot skänkta saker och sköter försäljningen av grovavfall/byggmaterial till återbruk. Mini-Maxi har också en person som sköter transporter mellan Second hand-butiken och återvinningscentralen. Hedemora Energis personal och Mini-Maxis personal har olika färg på kläderna för att kunderna ska veta vilka som jobbar med återbruket.

Omsorgsförvaltningen har det övergripande arbetsmiljöansvaret för sin personal, men utbildning av personalen görs av Hedemora Energi. Återbrukspersonalen får inte hantera farligt avfall. Arbetsledarna/cheferna för respektive verksamhet träffas och har möten tillsammans varje vecka för att på ett bra sätt samordna verksamheten.

De årliga kostnaderna för återbruksverksamheten är uppdelade mellan Hedemora energi och omsorgsförvaltningen. Hedemora energi har uppfört byggnaden som nyttjas för insamling och står för containrar, utbildning och personalutrymmen. Omsorgsförvaltningen betalar en symbolisk hyra per år för att de nyttjar insamlingsbyggnaden. Utöver lokalkostnad har omsorgsförvaltningen personalkostnader och fordonskostnader som är förknippade med insamlingen av återbruk. De totala kostnaderna för återbruksverksamheten är svåra att bedöma då de ingår i verksamheternas respektive budget. Hedemora Energis driftkostnader finansieras via avfallstaxan. Finansiering av omsorgsförvaltningens verksamhet sker med kommunala skattemedel och statliga lönestöd.

Kommunen och Hedemora Energi ansvarar tillsammans för verksamheten och tar beslut om driften gemensamt. Socialt är verksamheten en besparing för både individer och för kommunen. Det är svårt att beräkna mervärde av människors mående. För det kommunala bolaget överskrider kostnaderna inkomsterna då bolaget inte får del av försäljningen. Verksamheten är å andra sidan en ovärderlig miljöåtgärd och ger möjlighet till att ändra på människors syn på avfall. Återbruket bidrar också till minskade avfallsmängder och därmed minskade kostnader för förbränning av avfall.

Erfarenheter och framtiden

Hedemora Energi anser att samverkan med kommunens verksamhet fungerar väldigt bra. Verksamheten är nyttig för bägge parter både miljömässigt och socialt. Om återbruket inte hade funnits så hade mycket slängts som avfall. Verksamheten är en viktig del i arbetet med att minimera avfallsmängderna och att väcka en tanke hos kunderna. Tillgången till inlämningsmöjligheter på återvinningscentralen bedöms ge en högre insamlingsgrad.

Omsorgsförvaltningens erfarenhet är att verksamheten ger nöjda kommuninvånare och hög sysselsättningsgrad. Denna typ av verksamhet ger förmånen att jobba med människor och för en bättre miljö. Svårigheten är att det finns många människor som är i behov av sysselsättning. Det är också en utmaning i att få verksamheten att budgetmässigt bli lönsam. Vinsterna räknas istället i mjuka värden där individer och familjer blir delaktiga i samhällets olika system, såsom till exempel a-kassa, pensionsgrundande inkomst och sjukförsäkring. Många i Nygammalts verksamhet står långt ifrån arbetsmarknaden och ges genom verksamheten möjlighet till flera positiva värden såsom att lära sig samverka, bemöta kunder och arbeta tillsammans med ordinarie personal på återvinningscentralen.

I denna typ av verksamhet är det viktigt kommunicera och ha rätt person på rätt plats. Det är också viktigt att ha tydliga regelverk och riktlinjer för personalen. Den som ansvarar för verksamheten behöver ha en positiv syn och god kontakt med personalen. Hedemora Energi tycker att cheferna i Nygammalts verksamhet är duktiga på att vara närvarande, vilket spiller över positivt på återvinningspersonalen.

Hedemora Energi har inga planer på att utveckla verksamheten mer i dagsläget. Återbruk av grovavfall/byggavfall har nyligen införts och bolaget avvaktar och ser hur den verksamheten fungerar. Nygammalt har en anställd som jobbar mer konstnärligt och hittar lösningar för att återbruka eller bygga om olika saker. Denna verksamhet önskar Nygammalt utveckla mer, men på grund av lokalbrist är det svårt i dagsläget. Till exempel skulle fragmenterade möbeldelar kunna användas mer till återbruk. Ett redan lyckat exempel är Nygammalts försäljning av metall/fjäderbottnar från resårsängar. De går att använda till många olika saker till exempel som en spaljé för blommor.

Textilinsamling

Hedemora Energi har inte tittat närmare på förslaget gällande producentansvar för textil. De avvaktar och ser vad förslaget landar i. En reflektion är att textil är ett av de material som ger mest miljömässigt att återanvända alternativt återvinna.

3.3. MILJÖ OCH VATTEN I ÖRNSKÖLDSVIK AB (MIVA)

Telefonintervju gjordes med Åsa Möller, avdelningschef avfall och återvinning samt Lars Westberg, kommunikationsansvarig, vid Miva.

Befintlig återbruksverksamhet

I nuläget finns fem Återvinningscentraler i kommunen varav en större inne i huvudorten Örnsköldsvik. De övriga fyra finns på mindre orter och är relativt nya. Insamling av material till återbruk sker

vid samtliga Återvinningscentraler. Vid den stora Återvinningscentralen har insamling till återbruk pågått under minst fem år och här sker hanteringen i ett tält. På de övriga anläggningarna används containrar. Vid samtliga anläggningar är det kunderna själva som lämnar in materialet.

Inlämningen till återbruk är placerade tidigt vid Återvinningscentralerna. I containrarna finns bord där mindre material kan lämnas.

Textilier samlas in vid samtliga Återvinningscentraler i samarbete med Myrorna. De har sina egna containrar uppställda på anläggningarna. Tjock-TV-apparater, bokhyllor, vävstolar och annat som inte bedöms säljbart tas inte emot. Byggavfall och verksamhetsavfall tas inte emot för återbruk i nuläget.

Det insamlade materialet hanteras i samarbete med arbetsmarknadsenheten på kommunen. De driver en verksamhet som heter Startpunkten som har en verkstad och en Second hand-butik i Örnsköldsvik. Miva har ingen fastighetsnära hämtning men däremot kan detta beställas hos Startpunkten. Även verksamheter kan lämna in material till Startpunkten.

Samarbetet med arbetsmarknadsenheten och Myrorna har tillkommit på olika sätt. Arbetsmarknadsenheten tog själva kontakt med Miva och ville samarbeta, vilket också var fallet med Myrorna. Det gjordes då en marknadsundersökning och en dialog skedde även med Human bridge. Myrorna bedömdes vara mer lokala och ett samarbete inleddes utan formell upphandling. Parterna har kontinuerligt möten och avtalen har sex månaders uppsägnings-tid. Det finns skriftliga avtal med bägge samarbetsorganisationerna.

Det sker inga mer omfattande samarbeten med ytterliga kommunala verksamheter kring återbruk. Det har förts vissa diskussioner med det kommunala bostadsbolaget som har problem med grovsopor.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Samarbetet med Startpunkten inleddes 2011. Det är inte känt om det gjordes någon separat utredning när återbruksverksamheten vid Återvinningscentralerna startades upp. Eventuellt gjorde arbetsmarknadsenheten något. Miva upplät endast mark i det etableringsskedet. Det bedrevs redan återbruk i kommunen med syftet att skapa sysselsättning. Insamling vid Återvinningscentralerna infördes för att få in mer material till Startpunktens verksamhet och sannolikt fanns politiska initiativ till detta.

Vid införande av återbruk vid den stora Återvinningscentralen skedde en del omflyttning inom anläggningen och vissa mindre utfyllnader. I princip fanns redan en färdig yta för att ställa upp tältet. Vid de mindre Återvinningscentralerna har nya containrar köpts in av Miva.

I avfallsplanen för Örnsköldsvik finns ett antal mål kopplade till återbruk. De nya Återvinningscentralerna har byggts till följd av mål i avfallsplanen som anger att det ska vara möjligt att lämna in material även vid de mindre orterna. Andra mål innebär att Startpunkten ska sälja mer artiklar samt att återbruket ska öka inom kommunkoncernen.

Kommunikation

Grunden för arbetet med kommunikation är Mivas hemsida. Där finns en sorteringsguide där det går att skriva in vad du vill sortera och så får du en beskrivning. På hemsidan anges att återbruk är det som gäller i första hand. Det finns en sorteringskarta där kunden steg för steg vägleds hur avfall ska sorteras på bästa sätt beroende på om det är trasigt eller möjligt att återanvända.

Miva har också en Facebooksida som i huvudsak används som informationskanal. Erfarenheten hittills är detta fungerat bra, en del konstruktiv kritik har kommit in bland kommentarerna. Startpunkten finns även på Instagram. Miva är också aktiva inom Avfall Sveriges kampanj Miljönären.

Återbruk har varit tema i den miljökalender som delas ut till alla hushåll i kommunen. Miva har också en stående annonsplats i kommunens gratistidning och varje gång har de ett inslag om återbruk. En fysisk kundbilaga med information följer med till de kunder som har pappersfaktura.

Återbruk har varit huvudtema vid stora evenemang i Örnsköldsvik. Vid mässor har miljöer byggts upp med enbart återbruksmaterial. Utöver detta så arrangeras ca 5-6 st kundevenemang årligen. Till denna typ av evenemang finns framtagna informationsblad om verksamheten.

På de mindre Återvinningscentralerna är det extraöppet under två lördagar per år, vilket kallas för röjardagar. Då brukar återbruk vara ett tema, det arrangeras loppis på anläggningen och det informeras om diverse husmorstips och likande, se figur 12.

Figur 12. Temadag kring återbruk med loppis på ÅVC.

(foto från verksamhetsutövaren).

Skyltningen vid de nya Återvinningscentralerna har setts över i samråd med Startpunkten vad gäller återbruksplatserna. Vid den stora Återvinningscentralen finns skyltar med budskap som uppmanar besökaren att tänka efter om materialet verkligen behöver slängas. Den största skylten på anläggningen sitter vid återbruket och har budskapet ”Det som är skräp för dig är ett fynd för någon annan”. Denna ska revideras då vissa besökare har tolkat detta som att det är ok att ta med sig material från återbruket, vilket inte är tillåtet.

När det gäller framtida kommunikation är planerna att prata mindre om avfall. Orden skräp och avfall ska användas så lite som möjligt och istället ska utgångspunkten vara ”det finns inget avfall”. Det kommer också att vara mer fokus på tips om hur det går att förhindra att avfall uppstår.

Erfarenheterna av att driva insamling till återbruk är hittills övervägande positiva och kundnöjdheten är hög. Det finns olika mål kopplade till återbruk där siffrorna går åt rätt håll men ej är uppnådda ännu. När miljöer byggts upp av återbruksmaterial vid olika evenemang upplevs det som om att det är många som får en tankeställare kring hur vi kastar och byter ut våra saker.

Hantering av insamlade fraktioner

Personal från Startpunkten hämtar material på Återvinningscentralerna med sina egna fordon. De gör en sortering redan vid hämtning och slänger det material som inte bedöms kunna återbrukas. Övrigt material tas med till deras verksamhet där möjlighet till reparation finns innan sakerna går ut i deras Second hand-butik.

De mängder material som samlas in till återbruk mäts på olika sätt. Vid den stora Återvinningscentralen sker vägning på fordonsvågen. När Startpunkten hämtar material kör de via denna våg. Vid de mindre Återvinningscentralerna sker ingen vägning. Istället uppskattas volymen och detta omvandlas sedan till kg. Vad gäller textilier erhålls statistik från Myrorna som väger insamlade mängder.

Startpunkten har ett antal olika verkstäder och en relativt omfattande verksamhet. De kan till exempel reparera cyklar och motorer, tapetsera möbler, måla och bygga om inkomna material. De har även utökat sin verksamhet med garageloppis för att få ut mer återbrukat material på marknaden. Myrorna tömmer normalt sett sina containrar en gång i veckan.

Materialet som inte kan säljas tar Startpunkten med sig tillbaka till Återvinningscentralen och väger in detta innan det slängs utan avgift. Det har funnits en diskussion kring det då andra aktörer också vill lämna material gratis. Det bedöms vara en gråzon men än så länge är det endast Startpunkten som får lämna gratis. Myrorna lämnar inte tillbaka något material till Återvinningscentralerna. Hittills har Miva inte fått några påtryckningar från andra aktörer om att de ska få ta del av det material som samlas in till återbruk.

Ett problem som finns är att vissa besökare gör det enkelt för sig och lämnar allt sitt material till återbruk även om del material inte hör hemma där. Detta gör att mer rejekt än nödvändigt uppstår vid återbruket.

Under 2018 inkom totalt ca 13 500 ton material till Mivas Återvinningscentraler. Från den stora Återvinningscentralen, där vägning av utgående material till återbruk sker, hämtade Startpunkten ca 147 ton material. Totalt lämnade Startpunkten tillbaka ca 61 ton rejektmaterial. Detta innefattar då sådant som har hämtats vid Mivas samtliga Återvinningscentraler.

Bemanning och ekonomi

Den största delen av tiden är återbruksdelarna vid Återvinningscentralerna obemannade. ÅVC-personalen har viss översikt över dessa delar. Sporadiskt har även Startpunkten haft personal på plats. Samtliga Återvinningscentraler bemannas med Mivas egen personal.

Vid den stora Återvinningscentralen bekostar Startpunkten tältet som används för insamling till återbruk och de har fått betala för användning av Mivas hjullastare vid anläggningen. Vid den mindre Återvinningscentralerna har Miva bekostat containrarna. Startpunkten har bekostat skyltarna och de står för all hämtning vid anläggningarna.

Alla investeringar och kostnader hanteras inom Mivas ordinarie verksamhet och därmed inom ramen för avfallstaxan. Det förs mycket diskussioner inom Miva kring frågan om hur mycket taxepenar som ska läggas på återbruk. Startpunktens verksamhet finansieras av den kommunala arbetsmarknadsenheten.

Totalt sett bedöms återbruksverksamheten innebära en ekonomisk besparing då det inte uppstår någon behandlingskostnad för de material som återbrukas.

Miva har funnits som kommunalt bolag i tio år. Erfarenheterna är att det inte är någon större skillnad att samarbeta med olika aktörer bara för att verksamheten bedrivs i bolagsform. Örnsköldsvik är en relativt liten kommun och denna faktor bedöms innebära att samordningen är enklare.

Erfarenheter och framtiden

De positiva erfarenheter som finns från återbruksverksamheten är bland annat att det känns bra att material kommer till nytta igen samtidigt som det hjälper människor in på arbetsmarknaden. Flödena till återbruk ökar och besökarna har generellt en

positiv inställning till att lämna material och känner att de gör något gott när materialen inte kastas. Tyvärr är det inte lika många som kan tänka sig att handla på Second hand.

Det är viktigt att få logistiken att fungera. Insamlingsplatsen måste tömmas tillräckligt ofta. Det är också viktigt att den egna personalen tänker på återbruk i ett tidigare stadium och hänvisar besökarna till detta.

För framtiden finns absolut en förbättringspotential. Ett antal workshops kring återbruk har ägt rum och det finns tankar och idéer för att ytterligare öka återbruksverksamheten. Samarbeten med fler aktörer ska inledas. Insamling av lastpallar är på gång. Den egna personalen ska utbildas ytterligare för att bli mer återbruksorienterade. MIVA skulle även vilja utveckla återbruket inom den kommunala verksamheten. Det finns tankar om att samarbeta mer med skolor så att de kan få material till experimentverksamhet. Detta skulle kunna samlas in i en separat container och sedan får skolverksamheter hämta material där.

Den finns planer på att börja ta emot byggavfall för återbruk. Diskussioner har förts med samhällsföreningar på mindre orter som vill starta upp olika typer av social verksamhet med hjälp av insamlat byggvårdsmaterial.

Diskussioner kring att ta emot verksamhetsavfall till återbruk i större utsträckning har inte förts. Verksamhetsavfall tas emot vid Återvinningscentralerna idag mot en avgift. Generellt finns inga lagliga problem att hantera verksamhetsavfall då detta ekonomiskt hanteras skilt från avfallskollektivet. Hittills har kraften lagts på att få privatpersoner att lämna material till återbruk. Vad gäller hushållsavfallet så finns det ett hopp om förändringar framöver så att det blir möjligt att använda mer taxepengar till återbruksverksamheten.

Textilåtervinning

Förslaget om producentansvar på kläder bedöms vara bra. Det är viktigt att material som ska återvinnas produceras på ett sådant sätt att återvinning är möjlig. Frågan är hur insamlingen ska gå till. I nuläget hamnar mycket textilier i fraktionen för brännbart material.

3.4. SIGTUNA VATTEN OCH RENHÅLLNING AB

Telefonintervju gjordes med Maria Vikström Nordmark, avfallsstrateg vid Sigtuna Vatten och Renhållning AB.

Befintlig återbruksverksamhet

Den befintliga återbruksverksamheten sker på olika sätt och på olika platser inom Sigtuna kommun.

Vid Brista ÅVC har bolaget två containrar uppställda för inlämning av material till återbruk. Dessa är placerade som första avlämningsställe på anläggningen. I den ena lämnas mer skrymmande föremål såsom möbler och liknande och i den andra lämnas mindre föremål på uppsatta hyllor. Dessa containrar är inte ständigt bemannade men ordinarie personal på Återvinningscentralen har tillsyn över dessa och kan svara på frågor. Inlämning sker direkt in i containrarna och det är tillåtet för allmänheten att ta med sig material från dessa containrar. På Återvinningscentralen finns vidare två separata containrar där kläder och övriga textilier kan lämnas.

Utöver Återvinningscentralen så anordnas vid ett antal orter i kommunen s.k. återvinningshelger. Bolaget tillsammans med entreprenörer, och i Sigtuna stad även tillsammans med kommunens återbruksverksamhet, kommer då ut till orterna med tre stycken bilar. Det är då möjligt för kommuninvånarna att lämna material till återbruk, bland annat samlas möbler och textilier in. I Sigtuna stad arrangeras detta två dagar på våren respektive två dagar på hösten. I ett antal av kommunens mindre orter sker detta en dag på våren respektive en dag på hösten.

Det finns även något som kallas för Returbilen. Denna verksamhet bedrivs i samarbete med ett antal fastighetsägare i Märsta tätort. Tre bilar kör en förutbestämd slinga en gång i månaden. Det finns tre olika slingor. Denna verksamhet uppkom bland annat för att fastighetsägarna hade problem med dumpning i sina soprum. Olika fraktioner tas emot och bland annat textilier tas emot för återbruk. Verksamheten bedrivs inom ramen för ett nätverk med de fastighetsägare som vill vara med. Fastighetsägarna står för hälften av kostnaden. Det finns planer på att ta emot ytterligare återbruksfraktioner inom ramen för denna verksamhet.

I nuläget tas inte byggavfallsliknande avfall emot för återbruk, främst på grund av platsbrist vid den nuvarande Återvinningscentralen. Trafiksäkerheten har bedömts vara för dålig. Detta kommer att ändras vid den nya ÅVC som är under uppbyggnad. Det förekommer att byggavfall kommer in vid återvinningshelger och att detta då självåterbrukas. Någon lämnar in gamla fönster som någon annan omedelbart vill ha.

Kommuninvånare lämnar in material till återbruk utan kostnad. Även företag har möjlighet att lämna in material. Dessa kan antingen köpa ett kort eller lämna material mot faktura. Företagare får precis som privatpersoner ta med sig material från återbrukscontainern. Det förekommer att småföretagare som precis startat upp verksamhet hittar lämpliga kontorsmöbler och liknande i återbrukscontainern.

Det samarbete som sker med externa aktörer grundar sig i nuläget främst på äldre muntliga överenskommelser. Det som finns i skriftlig form är olika typer av mötesanteckningar. När den nya Återvinningscentralen är klar ska skriftliga avtal upprättas.

Human bridge, som är en av en av samarbetspartnerna, har ett avtal där de ska samla in textilier, kläder och skor på Återvinningscentralen i en se-

parat container samt på samtliga återvinningsstationer där Sigtuna kommun upplåter mark till FTI. I avtalet ingår att de har rätt att utan avgift lämna material på Återvinningscentralen som inte går att gå återbruka.

Love and hope, som är en annan samarbetspartner, har ett samarbete som bygger på samverkan och det finns i nuläget inget dokumenterat avtal. De hämtar kontinuerligt material i de två återbrukscontainrarna på Återvinningscentralen som sedan säljs i deras Second hand-butik i Sigtuna. De lämnar själva trasiga cyklar hos en extern aktör som reparerar dessa och skickar tillbaka dem till Love and hope för försäljning. Ett samarbete med Love and hope kring denna hantering planeras inför den nya Återvinningscentralen.

Kommunen är också en samarbetspartner där material samlas in till deras verksamhet vid Återbruket. Denna verksamhet bedrivs utifrån äldre överenskommelse då det var självklart att kommunen skulle vara med i detta. De hämtar material i de två återbrukscontainrarna samt det material som samlas in vid återvinningshelgerna och säljer detta i sin Second hand-butik.

Kommunens invånare kan även lämna in material direkt till återbruksbutikerna samt beställa hämtning via Återbruket/Sigtuna kommun eller Love and Hope.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Nuvarande personal var inte anställda i organisationen när återbruksverksamheten startades upp. När intervjupersonen började sin anställning i Sigtuna 2011 fanns redan återbruksverksamheten.

Exempel på kostnader som fanns vid uppstarten var hyra för en container samt att en liten fikastuga sattes upp på Återvinningscentralen.

Inledningsvis fanns en gammal container för insamling till återbruk som inte riktigt sköttes av kommunen. När en ny container skulle införskaffas ställdes frågan även till Love and hope. Att just de blev en samarbetspartner berodde på att de driver en Second hand-butik i närhet av Återvinningscentralen.

I kommunens avfallsplan finns ett antal mål kopplade till återbruk. Ett mål anger att återanvändningen ska öka och 2020 ska minst 5 % av inkommande grovavfall till ÅVC återanvändas. Uppföljningen av dessa mål är inte helt enkel då tillförlitliga mätmetoder saknas i nuläget. Målsättningen är att till nästa revidering av avfallsplanen anta nya mål och då hitta ett system för att mäta och följa upp.

Kommunikation

Återbruksverksamheten kommuniceras på olika sätt till kommunens invånare. Varje år skickas en miljökalender ut till hushållen där bland annat återbruksverksamheten marknadsförs. Miljökalendern är populär och redan i oktober brukar allmänhet höra av sig och efterfråga denna. På hemsidan finns övergripande information om återbruk. Varje gång returbilen ska köras och vid varje återvinningshelg annonseras i ett lokalt veckoblad med stor spridning. Inför återvinningshelger skickas ett vykort med information ut till de boende i det område som ska besökas. Sigtuna har också fått mycket positiv respons på vykortet som är en bra påminnelse.

Vid själva insamlingsplatsen sker skyltning på olika sätt. Returbilen som används för mobil insamling är tydligt uppmärkt, se figur 13.

Figur 13. Returbilen för mobil insamling, Sigtuna Vatten och Renhållning.
(foto från verksamhetsutövaren)

Vid återvinningshelger sätts trottoarpratarna ut både vid insamlingsplatsen och vid infarterna till insamlingsplatsen. Vid Återvinningscentralen är återbruket tydligt uppmärkt som första avlämningsställe på Återvinningscentralen.

Det finns ett antal olika planer för framtida kommunikationssätt. Till exempel finns planer på att ge ut ett eget tidningsblad som ska kallas för Hållbart. Vidare ska en ny Facebooksida startas upp som informationskanal. Det pågår även ett samarbete med tre andra kommuner kring att bygga upp en webbsida med fokus på ÅVC och fastighetsnära insamling. I dag sker annonsering i det lokala veckobladet Sigtunabygden och på den lokala webbtidningen Märsta.nu. Allmänt planeras för mer kommunikation via sociala medier och extern expertis har anlåtats för att forma detta.

Hantering av insamlade fraktioner

I nuläget sker ingen mätning av det material som lämnas till återbruk. Tankar finns på att mäta vad som tas in på retur bilen samt vad som säljs i butikerna. Det sker heller ingen mätning av hur mycket av det inlämnade materialet som blir rejekt. Hur mycket som rensas ut redan innan det går till försäljning är väldigt olika.

Det material som samlas in till återbruk går vidare till försäljning vid Second-hand butikerna Love and Hope samt Återbruket i Sigtuna. Det finns ingen uppdelning mellan dessa aktörer kring när de kan hämta material vid containrarna för återbruk på Återvinningscentralen.

De material som i nuläget upplevs som mest eftertraktade inom återbruket är vintage möbler, husgeråd i mer kompletta uppsättningar samt hela köksgrupper. Det som är svårast sälja i nuläget

är stora stoppade möbler, bokhyllsystem, udda porslin och glas, böcker med hårda pärmar med mera. Det material som inte blir sålt i Second hand-butikerna kan samarbetspartnerna fritt lämna in på Återvinningscentralen. Textil som inte går att sälja skickar Human bridge till återbruk och till textilåtervinning.

Personalen på ÅVC gör generellt ingen sortering av materialet i containrarna. Om en tydlig avvikelse upptäcks kan detta material rensas bort innan hämtning sker av Love and Hope och Återbruket. En gång i veckan städas containrarna ur och sådant material som inte skickats iväg sorteras på Återvinningscentralen. Generellt görs denna rensning utanför ordinarie öppettider på Återvinningscentralen.

Engagemanget från samarbetsparterna har periodvis varit lågt. För att öka omsättningen på materialet som lämnas till återbruk infördes ett system att allmänheten som besöker anläggning gratis får ta med sig material. Det finns egentligen inga begränsningar i hur mycket material som får tas med. Personalen vid Återvinningscentralen ska ta kontakt med ansvariga på kommunen kring förhållningssätt i det fall de tycker att någon tar för mycket.

Bemanning och ekonomi

Återvinningscentralen sköts och bemannas av entreprenören Ragnsells. Både verksamheten vid Återbruket och Love and Hope bemannas i stor utsträckning med personal från olika typer av arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Återbruksverksamheten har ingen särskild finansiering utan verksamheten finansieras inom ramen för den ordinarie avfallstaxan.

Verksamheten vid Återbruket ligger organisatoriskt under omsorgen i kommunen. Avfallsverksamheten i övrigt bedrivs sedan 2014 i bolagsform, Sigtuna Vatten och Renhållning AB. Högsta beslutande organ i bolaget är en styrelse bestående av politiker. Det övergripande ansvaret har en VD. Nyligen har också en avfallschef tillsatts. Det är denne som har ansvaret för driften innefattande bland annat återbruket.

Det sker ett visst samarbete med andra kommunala bolag och förvaltningar kring återbruk. Med det kommunala bostadsbolaget SigtunaHem har olika evenemang skett såsom insamling av textilier och modevisningar av Second hand-kläder i samband med trivselhelger. Tillsammans med naturskyddsföreningen och Love and hope arrangeras klädbytdagar. Gemensamt med kommunen och föreningar anordnas trivsellordagar då återbruket öppnas upp. Det anordnas även olika events tillsammans med Destination Sigtuna och vid kommunens skördedagar.

Kostnaden för återbruksverksamheten består främst av viss personalkostnad samt kostnaden för containrarna för återbruk vid Återvinningscentralen. En besparing sker genom att material lämnas till återbruket istället för att gå till materialåtervinning. Avfall som lämnas till materialåtervinning innebär generellt en kostnad för bolaget. Det är i nuläget svårt att bedöma den totala ekonomin i återbruksverksamheten. Miljönyttan bedöms dock som stor.

Än så länge upplevs inte skillnaden mellan att driva verksamheten inom kommunal förvaltning eller i bolagsform vara särskilt stor. Erfarenheten hittills av bolagsformen är att styrelsen är väldigt engagerad kring återbruksfrågorna. Beslutsvägarna upplevs som något kortare och det upplevs som enklare att komma med förslag och pröva nya idéer. Dock är det höga krav på underlag innan besluten fattas.

Erfarenheter och framtiden

Erfarenheterna från återbruksverksamheten är att allmänheten generellt är positiva till att lämna ifrån sig saker som går att använda. Snarare är det så att det kan uppstå diskussioner kring att vissa saker inte tas emot till återbruk, såsom till exempel jock-TV. Det finns en känsla av att det är många som lämnar in till återbruk som själva inte kan tänka sig handla Second hand.

Som verksamhetsutövare är det en tillfredsställelse att se att fungerande saker kommer till användning igen istället för att slängas vilket innebär ett gott resursutnyttjande. Sedan kan det upplevas som frustrerande att se fullt användbara saker komma in till återbruket. Bolaget äger dock inte frågan vad allmänheten gör med sina pengar, det går inte att uppmana allmänheten att använda sakerna längre. Uppströmsarbetet är det viktiga för vilka flöden som uppstår in till återbruket.

Samarbetet med externa aktörer har innehållit en del problem sett till att verksamheterna till stor del drivs med hjälp av volontärer och att det då ofta är olika personer som kommer och hämtar material på Återvinningscentralen. När det gäller kommunens verksamhet Återbruket har engagemanget på chefsnivå historiskt upplevts som måttligt, något som påverkat samarbetet.

Det finns ett antal planer för det framtida återbruket i Sigtuna. En ny ÅVC ska anläggas där återbruksverksamheten kommer att öka. Flera olika modeller diskuteras vad gäller bemanning av anläggningen, såsom samverkan med någon typ av arbetsmarknadsåtgärder eller med kooperativ. Tanken är att samverkan med de externa aktörer som sker ska fortsätta och förhoppningsvis utvecklas via bland annat tydligare skriftliga avtal. Det ska inrättas en tjänst benämnd ÅVC-chef.

Vid den nya Återvinningscentralen kommer det att även finnas lokaler för reparation av material för återanvändning samt bytesbod för byggmaterial. Det ska vara möjligt att gratis hämta även sådant material från återbruket. I nuläget tas endast begränsade mängder verksamhetsavfall emot vid återbruket, främst på grund av platsbrist. Vid den nya Återvinningscentralen kan det bli aktuellt att även ta emot detta material i större mängder för återbruk.

Textilåtervinning

Erfarenheten i Sigtuna är att det är mycket textilier i soppåsarna med restavfall. Någon typ av system för att förbättra insamlingen av textilier måste till. Det är i nuläget svårt att svara på om ett producentansvar är det bästa systemet för detta. Textilier har under många år samlats in i Sigtuna och det har funnits funderingar kring fastighetsnära insamling, till exempel en rosa påse en gång i månaden.

3.5. STOCKHOLM VATTEN OCH AVFALL AB (SVOA)

Telefonintervju gjordes med Karin Sundin teknisk utredare och ansvarig för återbruksverksamheten vid Stockholm Vatten och Avfall AB.

Befintlig återbruksverksamhet

SVOA driver sex Återvinningscentraler i Stockholm varav insamling till återbruk sker vid samtliga. Anläggningarna är av varierande ålder och utformning. I Bromma och Roslagstull finns återbruks- hus på ca 100–150 m³ där besökarna lämnar sitt

material över disk. På övriga anläggningar samlas återbruksmaterial in i sjöfartscontainrar och även vid dessa finns en mindre disk där besökarna kan ställa sitt material. Systemet med insamlingsdisk används främst med syfte att besökarna inte ska ta med sig saker ifrån återbruket.

Återbrukets placering på Återvinningscentralen varierar mellan anläggningarna beroende på de logistiska förutsättningarna. Det idealiska är att ha den i början av anläggningen och där detta är möjligt är de placerade där. Det finns även exempel där återbruket är placerat sist på anläggningen.

Förutom återbruksinsamling på ÅVC finns även så kallade Pop-up återbruk, se figur 14. Det är två specialinredda sjöfartscontainers som flyttas runt mellan olika stadsdelar. Pop-up containrarna kan liknas vid en miniåtervinningscentral och har en inlämningsdisk där bärbart grovavfall kan lämnas in. Personalen sorterar direkt och sådant som bedöms som osäljbart på Second-hand marknaden ställs ut i avdelningen som påminner om en butiksyta. Här ställs även material som sorterats ut från återvinningscentralerna under veckan och som har bedömts som svårt att sälja. De som besöker Pop-up återbruket kan utan kostnad ta med en ny sak hem.

Figur 14. Pop-up-återbruk med inlämningsdisk och givardel.

(foto från verksamhetsutövaren).

När det gäller inkommande material till återbruk så ska de saker som tas emot vara i bra skick och ha ett visst försäljningsvärde. Samarbetsorganisationerna har en sorteringskostnad för varje sak som tas emot.

I nuläget tas ingen typ av byggmaterial emot vid återbruket. Skälet är främst utrymmesbrist. Däremot byggs i nuläget en ny anläggning vid ett centrum som kommer att anläggas med hjälp av återbrukat material som samlats in vid Återvinningscentralerna.

Återbruken är i huvudsak till för hushållen. Även företag får lämna in material men de får då betala för detta. Det finns inga möjligheter att ta emot stora flöden, såsom till exempel 100 st kontorsstolar på en gång. Då hänvisas istället direkt till samarbetsorganisationerna.

All verksamhet vid Återvinningscentralerna och återbruksverksamheten är upphandlad och utlagd på entreprenad. Hur verksamheten ska bedrivas är tydligt reglerat i avtal. Detta är viktigt för att undvika framtida diskussioner kring vad som ingår i verksamheten. Materialet som kommer

in till återbruket har delats in i fyra kategorier; föremål(prylar), möbler textilier och cyklar och samarbetsorganisationer handlas upp utifrån detta.

Driften vid de sex Återvinningscentralerna sköts av två olika entreprenörer.

I nuläget hanteras föremål av Myrorna och Stadsmissionen, Refurn AB hanterar möbler som de säljer i befintligt skick men även i viss mån renoverar, textil hanteras av Myrorna och Emmaus och cyklar tas omhand av Cykelåtervinning och Easyrecycling. Alla återbruksaktörer har egna Second-hand butiker där inlämnat material säljs.

Samtliga återbruksaktörer ska tillhandahålla sorteringslistor med bilder på sådant material de gärna vill ha respektive inte vill ha in. Något som är unikt med avtalen är att SVOA betalar samarbetsorganisationerna för att de hämtar material. Det finns ett poängssystem där de börjar på minus. Därefter erhålls poäng utifrån ett antal kriterier såsom till exempel miljövänligt drivmedel, utbildning av personal, avsättningsrapportering och god sortering. När ett antal kriterier är uppfyllda hamnar poängen på plus och betalning sker utifrån detta.

SVOA har ett nära samarbete med de entreprenörer som de har avtal med och möten äger rum var 3:e månad. Mycket fokus har lagts på att utbilda ÅVC-personalen inom återbruksområdet. De blir bland annat utbildade hos de aktörer som driver återbruksanläggningar i vad som är säljbart samt i hur saker som ska till återbruk ska packas. SVOA arbetar mycket med att få samarbetet mellan de olika parterna att fungera. Det är viktigt att de förstår varandras behov i hela kedjan.

Avtalen med samarbetsorganisationerna har generellt tillkommit efter upphandlingar. Vid mindre omfattande avtal, som till exempel för textilier, har en offertförfrågan skickats ut. Nuvarande avtal gäller i 1+1+1 år och fungerar samarbetet bra löper avtalen på i 3 år. Avtalen är tydligt reglerade med bland annat sociala, ekonomiska och organisatoriska krav. Många hör av sig till och vill vara med och samarbeta kring återbruk men backar när de hör vilka krav som ställs.

SVOA har inte några väl utvecklade samarbeten kring återbruk med Stockholms stad, endast ett mindre cykelåterbruk som drivs av arbetsmarknadsförvaltningen. Det finns däremot en intern återbrukstjänst inom Stockholms stad som kallas Stocket. Där kan bland annat verksamheter inom kommunen överta möbler och inventarier som någon annan verksamhet inte längre behöver.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Intervjupersonen har arbetet på SVOA sedan 2012. Återbruksverksamhet har funnits under en längre tid men inte på alla anläggningar. Tidigare bedrevs återbruket till viss del som en testverksamhet baserad på frivilligbasis. För ca 4–5 år sedan drogs slutsatsen att återbruksverksamheten skulle omfattas av ordentliga avtal. Avtal har nu funnits i ca 3–4 år och var till en början av enklare karaktär.

Uppkomsten av återbruket föregicks inte av någon särskild utredning som utmynnade i en rapport. Hur verksamheten ska bedrivas har utretts efterhand tillsammans med de aktörer som samarbete funnits med.

Initiativet till återbruksverksamheten har främst kommit från tjänstemännen och driftentreprenörerna. Uppkomsten kan delvis förklaras i oviljan att kasta saker som går att använda. Det upplevs att det finns ett politiskt engagemang kring återbruksverksamheten. Politikerna vet att tjänstemännen driver dessa frågor.

Vid uppstarten av återbruksverksamheten är det främst miljönyttan som varit i fokus och inte de sociala frågorna. Men samarbetsorganisationerna gör samtidigt ett socialt arbete. I alla avtal finns klausuler som anger att det ska rapporteras till arbetsmarknadsförvaltningen om organisationen kan vara en samarbetspart när det gäller att anställa folk som står utanför arbetsmarknaden.

Uppstarten av återbruksverksamhet har kostat pengar. Främst har kostnaden bestått av nya byggnader och tillhörande inredning.

I Avfallsplanen för Stockholm finns ett antal mål kopplade till återbruk. Ett av huvudmålen är att avfall från boende och verksamma i staden ska minska och det som ändå uppkommer ska tas om hand resurseffektivt. Ett av delmålen under detta huvudmål är att avfall ska förebyggas och en större andel produkter och material ska återanvändas.

Kommunikation

SVOA kommunicerar inte om återbruk som en egen verksamhet utan tar upp det i samband med kommunikation kring andra områden som till exempel i samband med information om Pop-up verksamheten. På hemsidan finns information under återvinningscentraler och vad som kan lämnas på plats.

För Pop-up-verksamheten finns en bra och tydlig sida på svoa.se. För att marknadsföra Pop-up Återbruk annonseras även i lokalpressen samt i sociala medier som Facebook och Instagram.

För skyltning vid Återvinningscentralerna finns en mall upprättad och återbruksdelen skyltas på samma sätt som annan fraktionsskytning. Det finns en detaljskyt som beskriver vilka fraktioner som tas emot vid återbruket. Det som är unikt för återbruksdelen är att det finns en skylt som beskriver vad som händer med materialet som lämnas in. Detta för att kunden är intresserad av att veta detta. Vid Återvinningscentralerna informeras också om de samarbetsorganisationer SVOA har avtal med.

När det gäller framtida kommunikation är en av utmaningarna att få prioritet för frågan på bolagsnivå. Ett mål är att återbruket ska få en egen sajt på hemsidan. För att nå flerfamiljshusen behövs samarbete med fastighetsägarna, till exempel skulle information kunna finnas i soprummen. Det krävs mer information då kunderna är kräsna och det är viktigt att vara tydlig i sin kommunikation.

Hantering av insamlade fraktioner

SVOA arbetar väldigt mycket med logistikfrågorna när det gäller återbruksmaterialet, då det är viktigt att hålla ihop hela kedjan.

Det ingår i ÅVC-personalens uppgifter att noggrant sortera och packa det material som inkommit för att bibehålla kvaliteten. Materialet packas i kartonger som ställs på rullburar. Kartonger och rullburar erhålls av samarbetsorganisationerna. Materialet sorteras vid packningen utifrån önskemål från samarbetsorganisationerna. ÅVC-personalen har fått utbildning i hur materialet ska packas.

Avtalen med de olika aktörerna är fraktionsindelade. Det kan även vara uppdelat på de olika Återvinningscentralerna, dvs en aktör kan ha hand

om en särskild fraktion på endast en av Återvinningscentralerna. Det kan uppstå osäkerheter kring vilken fraktion ett visst material tillhör. Vid en del av anläggningarna finns en rejekthörna där samtliga aktörer kan hämta material som någon annan samarbetsorganisation har ratat.

Samarbetsorganisationerna hämtar material cirka 2 gånger per vecka eller på avrop. Mängderna mäts på olika sätt. När det gäller textilier så vägs detta hos samarbetsorganisationerna. När det gäller föremål så har Myrorna börjat väga materialet. Tidigare användes en schablon men nu vägs inkommande burar och det har visat sig vara en tydlig skillnad mot tidigare uppskattningar. Stadsmissionen använder fortfarande schablonvikter. När det gäller möbler används schablonvikter för olika typer av möbler och detta har visat sig stämma rätt väl. Mängderna rapporteras månadsvis till SVOA.

Halvårsvis sker en större rapportering till SVOA där samarbetsorganisationerna bland annat redovisar vikter för hur mycket som kastas, hur mycket som säljs och om det har kommit in något ovanligt. Denna statistik omfattar hela deras flöde och inte bara det material som kommer in via SVOA:s insamling. SVOA begär med jämna mellanrum plockanalyser på de flöden som kommer från insamlingen vid återvinningscentralerna.

Av materialet som samlas in återbrukas cirka 60-70 %. Detta gäller även textilier, där ca 20 % går till materialåtervinning. Om materialet packas rätt redan vid Återvinningscentralen får organisationerna in mindre material som måste kasseras. Av det totala flödet av material in till Återvinningscentralerna är det ca 3 % som lämnas in till återbruk. Genom att trimma dagens arbetssätt ytterligare skulle nog ca 10-15 % kunna gå till återbruk. Med hjälp av andra typer av lösningar skulle nog den siffran gå att höja ytterligare.

De material som är svåra att återbruka idag är till exempel böcker, CD-skivor och DVD samt TV-möbler. Möbler är generellt svårt då dessa är svåra att hantera och det är svårt att få tillräckligt betalt. Ett av skälen till detta bedöms vara att nya möbler är för billiga. Dock märks ett ökat intresse för furumöbler. Generellt är kvalitén en viktig aspekt, det är svårt att återbruka något som är skadat på något sätt.

Det rejektmaterial som uppstår hos aktörerna hamnar i den normala avfallshanteringen för deras verksamhet och detta ska enligt avtalen rapporteras till SVOA. Avtalen anger bland annat att hanteringen ska följa avfallshierarkin, farligt avfall ska sorteras ut och att andra lagar och regler ska följas. Aktörerna kan, mot en avgift, lämna rejektmaterial vid SVOA:s återvinningscentraler.,

Vid Återvinningscentralerna finns ingen möjlighet för besökare att hämta material. Denna möjlighet finns däremot vid Pop-up-återbruken. För att få hämta material där är det inte tvunget att lämna in något. Mängden begränsas till att besökarna får ta material till sitt eget husbehov. Generellt är det 1–5 saker som tas per person, men det kan variera, och förhoppningsvis ersätter detta ett nyinköp. SVOA ser inga problem med om saker eventuellt tas för att säljas vidare på loppis då funktionen återbruk förhoppningsvis uppfylls.

De flesta samarbetsorganisationerna har egna Second hand-butiker där inlämnat material säljs. Refurn bedriver viss reparation av möbler som lämnats in till återbruk. Detta sker av möbler som bedöms ha ett reellt värde, oftast antika möbler.

Bemanning och ekonomi

Enligt nu gällande avtal ska det finnas en återbruksansvarig på varje anläggning. Det är schemalagt när denna person är på plats på anläggningen. Det ska alltid finnas personal som tar emot besökaren vid återbruksdelen. Det ingår även i avtalet att personalen på ÅVC ska informera besökare om återbruksdelen.

Mycket av idéerna kring utveckling av återbruket bedöms komma från tjänstemannanivå eller från de som arbetar vid Återvinningscentralerna. Idéerna tas sedan vidare till de olika cheferna. I SVOA finns ett investeringsråd som kan ta beslut upp till vissa nivåer. VD i sin tur kan ta beslut upp till vissa nivåer. Större beslut ska tas av styrelsen. Återbruksverksamheten styrs vidare av avfallsplanen, verksamhetsplanen och upphandlingsregler. Vissa tester och försök i mindre skala kan utföras av SVOA, därefter krävs ett avtal.

Återbruksverksamheten finansieras via avfallstaxan. Driftkostnaden för återbruket finns med i budgeten och består bland annat av personalkostnader då det finns krav på utbildning och bemanning. Intervjupersonen har också till huvuduppgift att arbeta med återbruk.

De 3 % av det totala flödet som lämnas in till återbruk vid Återvinningscentralerna skulle till stor del ha hamnat i containern för brännbart om återbruket inte fanns. För SVOA kostar det pengar att bli av med det brännbara avfallet. De enda fraktionerna som SVOA får betalt för idag är metall och wellpapp. Totalt sett kostar det troligen något mer att arbeta med materialet istället för att skicka det till förbränning. Miljönyttan med återbruket måste vägas in.

Erfarenheter och framtiden

Den stora positiva erfarenheten av återbruksverksamheten är att det känns som om att det som kommer in till återbruk kommer till nytta. Det skapas värden av sådant som annars hade blivit ett avfall. Känslan är att arbetet med återbruk påverkar både de som arbetar med det och kunderna. Det är ett steg mot cirkulär ekonomi även om det är en lång process att komma bort från det linjära.

En stor utmaning med återbruk är logistiken. Hanteringen är annorlunda jämfört med andra material som kommer in till Återvinningscentralerna och hanteringen är relativt ny för personalen. Mate-

rialen ska vara hela och ska ut på marknaden igen. Det gäller att hantera och packa materialet rätt, att hämta det ofta och att inte köra med tomma bilar. Sammantaget gäller det att få snurr på verksamheten på ett effektivt sätt. Andra frågor som är viktiga är hur arbetet med samarbeten och avtal sker. Hantering av möbler är en annan utmaning som finns i verksamheten. Det är inte svårt att samla in mycket materialet däremot är det svårare att se till att det blir återbrukat.

En erfarenhet från Pop-up-återbruken är att beteendena skiljer sig mellan olika stadsdelar, sannolikt kopplat till socioekonomiska skillnader. I vissa stadsdelar sker främst inlämning av material medan i andra sker en större hämtning. Det visar att behoven finns.

Det finns planer att jobba mycket mer med rejekt-materialen där det finns en användningspotential. Frågan är hur dessa kommer ut på marknaden igen. Hantering av cyklar i mer organiserad skala är på gång. Möbler ska hanteras på samtliga Återvinningscentraler.

Det finns även tankar på att börja hantera byggmaterial till återbruk. Dock krävs det en annan typ av logistik kring detta med tanke på lyft och de hjälpmedel som krävs. Det finns planer på att introducera en återbruksapp som ska fungera som en Blocket-funktion där material ska kunna bokas och hämtas. Detta koncept, bedöms kunna bli framgångsrikt för byggmaterial.

Det finns inga tankar på att börja hantera verksamhetsavfall i någon större utsträckning. Det finns ingen taxa för det och verksamheten har fullt upp med hanteringen av avfallet från hushållen. Frågan är snarast om detta överhuvudtaget ska tas emot vid SVOA:s återvinningscentraler. I nuläget tas det emot till en avgift.

Vad gäller utformningen av lagstiftningen konstateras att det finns andra intressen hos de som arbetar med verksamhetsavfall. De kan välja vilka de ska jobba med. Helst skulle även de privata aktörerna arbeta mer med återbruk.

Textilåtervinning

Ett producentansvar för textilier bedöms vara en bra idé. Materialen får då ett annat värde. Den stora frågan är hur detta ska utformas. En utgångspunkt kan vara de producentansvar som redan finns och sedan får det utformas efter det nu aktuella materialet. Det är viktigt att syftet med producentansvaret klargörs. Införs det av miljöskäl, av sysselsättnings-skäl eller för att färre produkter ska ut på marknaden, eller för att säkerställa att producenterna får tillbaka sin råvara eller för att så mycket textil som möjligt ska sorteras och återanvändas? En annan frågeställning är om betalning ska göras per produkt eller per vikt. Det är nog viktigt att en organisation skapas för att vara spindeln i nätet och för att kontrollera de olika aktörerna.

Erfarenhetsmässigt så hamnar fortfarande textilier bland det brännbara i nuläget. SVOA arbetar mycket med att på olika sätt försöka samla in textilier och har höga krav på de textilaktörer de har avtal med.

3.6. SAMVERKAN ÅTERVINNING MILJÖ (SÅM)

Telefonintervju gjordes med Samuel Willén, ÅVC-chef, samt Kristina Ågren och Marita Gustavsson, ansvariga för verksamheten vid Vaggeryds ÅVC.

Befintlig återbruksverksamhet

SÅM är ett kommunalförbund bildat av Gislaved, Gnosjö, Vaggeryd och Värnamo kommuner. Förhållandena som här beskrivs berör främst Vaggeryds kommun och deras ÅVC. Det är där som det mest aktiva återbruksarbetet bedrivs i nuläget. I Gnosjö har återbruksverksamhet nyligt startats upp.

I Vaggeryd sker insamling till återbruk vid Vaggeryds ÅVC. Den huvudsakliga insamlingen är placerad centralt på Återvinningscentralen och består av två containrar på 40 m³. Erfarenheten är att placeringen är bra och ger personalen på anläggningen en god uppsikt. Vid infarten möts besökarna av en skylt som uppmanar till återbruk, se figur 15.

Figur 15. Skylt vid infarten till ÅVC som uppmanar till återbruk.

(foto från verksamhetsutövaren)

I Vaggeryd sker samarbete med ett antal organisationer vad gäller vidare hantering av det som samlats in till återbruk. Röda korset tar hand om materialet i den ena av de stora containrarna vid anläggningen. Materialet i den andra containern hanteras av den ekonomiska föreningen Oden och Frejas fixartjänst som driver Second hand-butiken Frejas bod. I den containern finns också en separat del där det går att lämna material till ReMida. Det

är ett kreativt återanvändningscenter och en pedagogisk verksamhet som drivs av kommunens barn- och ungdomsförvaltning enligt pedagogiken Reggio Emilia. Textilinsamling sker i separata containrar i samarbete med Human bridge. De samlar in textilier både till återbruk och till återvinning. Det sker även ett samarbete med Lions där gamla glasögon samlas in i en låda på anläggningen.

Det finns i nuläget inga skriftliga avtal med samarbetsorganisationerna utan samarbetet baseras på muntliga överenskommelser. Hittills har det inte upplevts att det finns någon konkurrens mellan samarbetsorganisationerna.

Vidare bedrivs vid Vaggeryds ÅVC en omfattande så kallad ge-och-ta-verksamhet. Där hanteras sådant material som samarbetsorganisationerna inte vill eller kan ta emot. Besökare kan här hämta material gratis. De delar som omfattas av ge-och-ta är tydligt uppmärkta och det är endast där det är tillåtet att med sig material. Hittills har det fungerat bra.

Det sker också insamling av cyklar och gräsklippare till kommunens arbetsmarknadsenhet som har en reparationsverksamhet.

Vid anläggningen kan många olika typer av material lämnas till återbruk. Erfarenhetsmässigt är det känt vilka material som samarbetsorganisationerna är intresserade av, samtidigt som detta förändras över tid eftersom det går trender även i Second hand. De vill till exempel inte ha in byggmaterial eller stora bokhyllor. Görs bedömningen att detta ändå kan återbrukas så märks det upp med skänkeslapp som en del av ge-och-ta-verksamheten.

Vid Vaggeryds ÅVC tas verksamhetsavfall emot fast anläggningen egentligen inte är till för företag. Företag kan inte teckna abonnemang utan de debiteras varje gång de lämnar material på anläggningen. Det finns också en minsta avgift som utgår från påbörjad fraktion.

Viss kommunal verksamhet såsom vaktmästare och parkavdelningen lämnar mindre mängder material vid anläggningen. Vårdinrättningar och äldreboenden lämnar in hjälpmedel som ska slängas såsom kryckor och liknande. Detta skickas vidare till Human bridge som använder materialet i sitt biståndsarbete.

På övriga Återvinningscentraler inom SÅM sker ett visst samarbete med Erikshjälpen. I Värnamo sker ett samarbete med Emmaus, arbetsmarknadsenheten i kommunen samt med Svenska kyrkan som har en Second hand-butik. I Gnosjö har nyligen en ge-och-ta-verksamhet startat upp. Gislaved har i nuläget endast klädinsamling. Det finns även ett samarbete med Returpack, där burkar och flaskor samlas in till pant vid Återvinningscentralerna. Det omfattar även importerade och skadade burkar och flaskor. På Vaggeryds ÅVC genererade pantinsamlingen 46 000 kr under 2018. Pengarna gick till Bris, Cancerfonden och Min stora dag.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Verksamheten i Vaggeryd startades upp kring 2005/2006. Idéerna om att starta upp mer återbruk kom från personalen vid Återvinningscentralen och till en början var det ingen som riktigt trodde på detta. Den enda återbruksverksamhet som fanns i kommun då drevs av Röda korset och ett samarbete inleddes i liten skala med en förrådscontainer där det var möjligt att lämna material. När Oden och Freja startades ställdes frågan till dem om de vill ta del av materialet. Samarbetet med Remida har tillkommit efter hand. Ge-och-ta-verksamheten har vuxit fram efter hand efter initiativ från personalen vid Återvinningscentralen.

De ansvariga vid Återvinningscentralen har fått arbeta självständigt och har fått förverkliga sina idéer. Färdiga koncept har presenterats för chefer som gett klartecken till att gå vidare. Från början upplevdes engagemanget från politikerna som lågt men känslan är att detta har ökat nu.

Det var främst av miljöskäl som återbruksverksamheten startade upp. Samarbetsorganisationerna är de som främst arbetar med mer social verksamhet såsom arbetsträning. Det förekommer dock att Vaggeryds ÅVC tar emot personer för arbetsträning, praktik, nystartsjobb o.s.v.

I avfallsplanen för SÅM finns mål som handlar om standarden och servicen på Återvinningscentralerna där det bland annat anges att möjligheterna till att lämna grovavfall till återanvändning ska förbättras. I första hand handlar det om att införa inlämning till återbruk vid samtliga Återvinningscentraler, något som finns med i investeringsbudgeten.

Kommunikation

Både SÅM och Vaggeryds ÅVC har en egen Facebooksida där information läggs ut, till exempel om olika kampanjer. Vid Vaggeryds ÅVC läggs information ut när det kommit in vissa material till ge-och-ta som till exempel byggmaterial, lökar och plantor. Responsen har varit god och som exempel så hade Vaggeryds ÅVC under 2017 ca 500 000 tittare och 3500 delningar på ett av sina inlägg på Facebook.

SÅM:s kommunikatörer arbetar bl.a. med attitydpåverkan och med att utveckla kommunikationen om en hållbar framtid och en bättre miljö. På SÅM:s hemsida som är under uppbyggnad finns det en flik som heter ”Hållbar framtid”, som handlar om hur man kan tänka och vad man själv kan göra för att minimera sitt avfall. SÅM arbetar ständigt för att uppdatera detta och få in mer information om återbruk.

Olika evenemang har ordnats på Vaggeryds ÅVC såsom till exempel bakluckeloppis och särskilda dagar där samarbetsorganisationerna bjuds in. Vid dessa evenemang sker annonsering i lokalpressen. Vid Vaggeryds ÅVC har det varit många studiebesök för att titta på återbruksverksamheten. Representer från Vaggeryd har även varit på Avfall Sveriges temadag för kommunikatörer och pratat om verksamheten.

Vid anläggningarna finns broschyrer från samarbetsorganisationerna. Det finns även mycket skyltar på väggarna och trottoarpratarna som informerar om och uppmanar till återbruk.

Erfarenheterna av den kommunikation som sker vid Vaggeryds ÅVC är att besökarna är väldigt positiva. Intrycket vid besöket vid Återvinningscentralen är viktigt och ambitionen är det ska vara en positiv upplevelse.

Hantering av insamlade fraktioner

Samarbetsorganisationerna kommer och hämtar material från containrarna minst två gånger per vecka. De kan också komma och hämta på avrop. De betalar ingen hyra för containrarna men har hand om skötseln och städar upp efter sig på anläggningen. Textilinsamlingen töms en gång per vecka eller på avrop. Det som ej bedöms vara säljbart slängs direkt på Återvinningscentralen vid hämtning. De får även slänga rejektmaterial från butikerna utan kostnad.

I nuläget sker ingen vägning av de mängder som inkommer till återbruk. Vissa beräkningar har gjorts baserat på volym. Textilierna vägs av Human bridge och ca 70 ton samlas in per år. Tidigare har ca 20 % av detta gått till förbränning men den siffran har minskat.

Av det som inkommer till Röda korsets container så bedöms ca 80 % gå vidare till återbruk vid deras Second hand-butik. Totalt sett fylls ca 1,5 container i veckan vid Vaggeryds ÅVC med material.

Det som samlas in till Oden och Frejas container går till försäljning i Second hand-butiken Frejas bod i Vaggeryd.

Det som i nuläget upplevs som enklast att återbruka via Second hand-försäljning är finare kläder, hela och fina husgeråd samt helt porslin. När det gäller möbler går det i trender och kvalitetskraven är höga, får inte finnas repor eller liknande, men en hel del möbler säljs trots detta.

Det material som inkommer till ReMida används i kreativ verksamhet där tanken är att allt ska kunna återvändas igen. De tar bland annat emot spillvirke, spik, kakel, textilier. Det finns förskolor som inte köper något nytt material längre utan nyttjar det som samlas in till återbruk.

Ge-och-ta-verksamheten omfattar ett antal olika material. till exempel finns bokhyllor fulla med böcker där det är gratis att hämta en bok och det går att lämna tillbaka den när den är utläst. Det förekommer att besökare kommer cyklande till anläggningen bara för att hämta en bok. Tegelstenar och betongplattor lämnas i en särskild ficka. Tryckimpregnerat spillvirke lämnas på en särskild plats. Jämte vitvarorna är det möjligt att lämna plåtar och galler till ugnar. Vid fraktionen till deponi går det att lämna blomkrukor. Kommunens växter och lökar som tas upp vid omplanteringar och liknade läggs i pallkragar och kan hämtas vid Återvinningscentralen. Inkommer fint byggmaterial såsom till exempel fönster, balar med isolering, tjärpappersrullar och liknande kan detta tas åt sidan och så sätts det en lapp på materialet som anger att detta kan tas med.

I Gnosjö och Gislaved bedrivs något som kallas för Fritidsbanken. Vid Återvinningscentralerna går det att lämna in olika typer av sportartiklar som sedan lånas ut av kommunen. I Gislaved har verksamheten tillfälligt plockats bort då det inkommit för mycket material.

Bemanning och ekonomi

SÅM drivs som ett kommunalförbund och har en direktion bestående av två politiker från varje kommun. Högste tjänsteman är förbundsdirektören. Det finns vidare en ÅVC-chef och ett antal personer som är driftansvariga vid de olika anläggningarna. Det finns olika nivåer angivna för var beslut ska tas när det gäller investeringar.

Samtliga Återvinningscentraler inom SÅM bemannas med egen ordinarie personal. Vid Vaggeryd är återbruksdelen inte ständigt bemannad men de anställda vid anläggningen har en bra överblick över verksamheten. Ibland är representanter från samarbetsorganisationerna på plats vid anläggningen och går runt och pratar med besökarna och tipsar om att skänka material till återbruk.

Röda korsets verksamhet bedrivs till 100 % av volontärer. Oden och Freja är en ekonomisk förening och de som arbetar vid Second hand-butiken Frejas bod är anställda av föreningen. De kan även ta in personer i verksamheten som behöver arbetsträning.

Det uppstod inga stora kostnader när återbruket startades upp i Vaggeryd. Det fanns en container över och det gjordes viss omDisposition inom anläggningen. Sedan har det gjorts ett gemensamt jobb av flera parter. Tidsåtgången är svår att uppskatta då mycket av arbetet kring planering och utveckling av verksamheten har skett av personalen vid Återvinningscentralen under arbetstid då flödet varit lägre vid anläggningen.

Den återbruksverksamhet som SÅM bedriver finansieras inom ordinarie avfallstaxa. Det finns medel budgeterade för uppstart av kommande återbruksverksamhet i SÅM:s investeringsbudget. Den befintliga verksamheten bedöms i princip inte innebära några extra driftskostnader.

Återbruksverksamheten som bedrivs i Vaggeryd bedöms vara en ekonomisk besparing, framförallt sedan ge-och-ta-verksamheten startades upp. Det kostar att skicka iväg materialen till återvinning. Bara att det är många som hämtar tryckimpregnerat virke till återbruk innebär en besparing. Vid de anläggningar där det bedrivs en mindre andel återbruk idag kommer nya byggnader och liknande att innebära en kostnad.

De av intervjupersonerna som jobbar på ÅVC har inte märkt av någon skillnad i hur verksamheten bedrivs mellan att som tidigare arbeta för kommunen och nu för SÅM. Känslan är att renhållningsfrågan nu får större fokus då SÅM har en egen direktion. Innan kunde frågorna försvinna i allt annat som hanteras av kommunfullmäktige.

Erfarenheter och framtiden

Erfarenheterna från Vaggeryds ÅVC är att besökarnas inställning till återbruk är väldigt positiv. De anställda får mycket positiv input från besökarna, till exempel förekommer det att besökare skickar bilder på vad de gjort med material som hämtats vid ge-och-ta-verksamheten. Personalen upplever inte att det är ett tungt jobb att hålla ingång återbruksdelen men de har ett väldigt stort intresse i detta.

För att ytterligare öka flödet av material in till återbruk hade det behövts mer personal på anläggningen. Målsättningen är att alla besökare som kommer till anläggningen ska få frågan om de har något att lämna till återbruk. Ett sätt att uppnå detta är att få samarbetsorganisationerna att ha mer representanter på plats vid anläggningarna.

Inom den närmaste framtiden pågår arbete med att få igång återanvändning av olika typer av byggmaterial som varken samarbetsorganisationerna vill ha eller som inte går att hantera genom ge-och-ta. Till exempel skulle vanligt virke kunna återbrukas.

Personalen vid Vaggeryds ÅVC har kontrollerat den juridiska frågan kring om det är tillåtet att plocka upp material som lämnats in för materialåtervinning för att istället försöka återbruka detta. Detta är tillåtet och det finns tankar på att börja med detta. Det är viktigt att vid anläggningarna tydligt informera om att personalen har rätt till detta och varför det görs. Arbetsmiljöfrågan är också viktig att utreda i sammanhanget. Dessa planer har uppkommit för att det slängs fullt användbara produkter och syftet är öka andelen material som återbrukas.

Textilåtervinning

Inställningen till ett producentansvar för textilier är positiv, främst med tanke på textiliernas miljöpåverkan. Det är dock viktigt att frågan styrs upp på ett bra sätt redan från början och att producenterna tar ansvaret.

3.7. VA SYD

Telefonintervju gjordes med Savita Upadhyaya, utvecklingsingenjör, på VA SYD.

Befintlig återbruksverksamhet

I stadsdelen Lindängen i Malmö finns ReTuren som är en kvartersnära återbrukscentral och mötesplats. ReTuren har funnits sedan november 2015. Stadsdelen Lindängen består mestadels av flerfamiljshus och inom upptagningsområdet bor mellan 7000–8000 personer.

ReTuren drivs i samarbete mellan VA SYD, Sysav, Riksförbundet för mental och social hälsa (RSMH) och kulturförvaltningen i Malmö stad. Återbrukscentralen bemannas med personal från Kulturförvaltningen. Mellan parterna har ett avtal upprättats. På ReTuren kan man lämna grovavfall, elprodukter, lampor och lysrör, småbatterier, kemikalier i slutna förpackningar, färg, kläder och textil, metallskrot, TV och bildskärmar, fett och frityrolja. Av utrymmesskäl tas inte möbler emot.

ReTuren tar även emot material som Röda korset inte kan få sålt. Samarbete sker även med Myrorna. Dit lämnas material som kommer in som det till exempel inte är säsong för på grund av att ReTuren av utrymmesskäl inte har möjlighet att lagra materialet.

Till ReTurens återbrukshörna kan man lämna sådant man inte längre vill ha och ta något man behöver. Det mesta av materialet som kommer in till ReTuren cirkulerar på platsen. Återbrukshörnan tar emot mindre möbler som inte är stoppade till exempel stolar och pallar, kläder och andra prylar samt mindre hushållsartiklar, se figur 16.

Figur 16. Återbrukshörna ReTuren.

(foto från verksamhetsutövaren)

På ReTuren finns även möjligheten att delta i workshops eller ta en kaffe. I lokalerna finns både verkstad och workshopsrum.

På de två återvinningscentralerna i Malmö som drivs av Sysav finns även där återbruksinsamling. På Norra hamnen ÅVC finns en återbruksbyggnad som ligger precis i början av rampen och på Bunkeflo ÅVC finns både en byggnad och en container för inlämning till återbruk. På Bunkeflo ÅVC ligger återbruksinlämningen en bit in på slingan. Återbruksinlämningen på centralerna är bemannad av olika återbruksaktörer. På återvinningscentralerna tas alla typer av material emot för återbruk.

Varken ReTuren eller återvinningscentralerna erbjuder fastighetsnära hämtning av material. Verksamhetsavfall till återbruk tas inte emot på varken ReTuren eller på återvinningscentralerna.

Samarbetet mellan aktörerna för ReTuren är reglerat i avtal. Det var platsen, den geografiska närheten och tidigare samarbeten som gjorde samarbetet med ReTuren möjligt. Kulturförvaltningen fanns redan innan på platsen och kunde integrera sin funktion i verksamheten. Röda korset är etablerat i närheten av ReTuren vilket gjorde att det föll sig naturligt att samarbeta med dom. VA SYD har samarbetat med Myrorna i ett tidigare projekt varför det föll sig naturligt att kontakt togs för att starta detta samarbete. Samarbetet med Röda korset och Myrorna är endast muntligt reglerat.

Erfarenheten är att det är bra att tillsammans med organisationerna som jobbar med återbruk ha möten för att samordna återbruksaktiviteter och andra events. Hierarkin mellan de olika aktörerna är platt och allt sker i samarbete med varandra. Vid anordning av aktiviteter på platsen brukar även samarbete med miljöförvaltningen och stadsbyggnadskontoret ske.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

ReTuren var från början ett pilotprojekt som initierades av tjänstemän på VA SYD och Sysav. Inför uppstart genomfördes en utredning och projektet fick ekonomiskt stöd av Avfall Sverige. Det resulterade i Avfall Sverige rapporten Kvartersnära återvinningscentraler, U2013:18. I rapporten beskrivs vad en kvartersnära återvinningscentral är, hur den kan förverkligas, vilka konsekvenser den medför och hur den kan förvaltas och drivas. I rapporten presenteras två olika exempel på etablering av kvartersnära återvinningscentraler i Malmö.

Bakgrunden till det initierade projektet var att det i Malmö stads översiktsplan var utpekad ett behov av fler återvinningscentraler. Det finns även en önskan att minska bilismen och att kunden ska kunna ta sig utan bil till återvinningscentralen. I Malmö finns bara två återvinningscentraler som ligger i utkanten av staden och det krävs bil för att ta sig dit. I dagsläget planeras det för byggnation av ytterligare en återvinningscentral, men något formellt beslut om finansiering är inte klart ännu.

I Malmös avfallsplan är ett huvudmål att de totala avfallsmängderna ska minska. Att införa återbruk kan ses som en åtgärd för att få minskade avfallsmängder.

Vid starten av ReTuren har också den sociala hållbarheten beaktats. ReTuren är en mötesplats och målet är att engagera människor i verksamheten och att de ska vara delaktiga i utformningen av verksamheten. Det anordnas workshops och aktiviteter kopplade till verksamheten. Kulturförvaltningen driver också andra projekt, till exempel jämlik hälsa vars mål är att man ska komma ut och röra sig, träffas och skapa tillsammans.

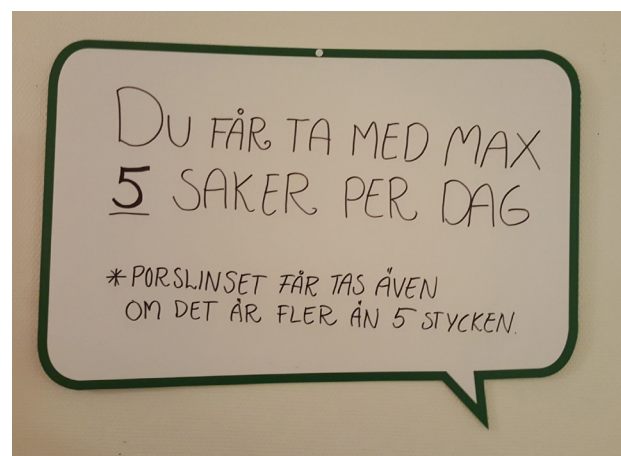
Kostnad för projektet vid uppstart inklusive driftkostnader under första året var 1,2 miljoner kronor. I den kostnaden ingick personalkostnader, hyra av lokal, underhåll, lokalvård, kostnad för avfallshandling, workshops och aktiviteter, kommunikation och projektledning. Vid uppstart tillkom kostnader för ombyggnation av lokaler samt utredning och utvärdering. Uppstartstiden för verksamheten var cirka 1 ½ år. Det som tog mycket tid var hur bemanningen skulle lösas. VA SYD ville inte anställa till sin organisation vilket gjorde att andra lösningar behövde hittas.

Kommunikation

Information om ReTuren sker mycket via sociala medier men det har även tagits fram tryckt material och jobbat med skyltning i lokalen.

Skytningen på ReTuren är enkel med mycket bilder, se figur 17. Det arbetas mycket med positiva fakta om hur bra det är att återbruka. En kampanj har genomförts där lappar skrevs och hängdes på galgarna med kläder. På lapparna informerades det till exempel om hur mycket vatten som sparas om en tröja återbrukades istället för att en ny köptes, se figur 18.

Figur 17. Exempel på skyltning på ReTuren.
(foto från verksamhetsutövaren).

Figur 18. Informationskampanj med lappar som hängde på klädgalgarna där det till exempel informerades om hur mycket vatten man sparade när man återbrukade en tröja istället för att köpa en ny. (foto från verksamhetsutövaren).

Verksamheten marknadsförs även med direktutskick med post, men den typen av marknadsföring har inte gett så mycket. Istället sprids budskapet till stor del via sociala medier och genom ambassadörer i närområdet. Exempel på bra ambassadörer kan vara tidigare besökare eller nätverk i området.

För att marknadsföra ReTuren utanför det närmaste området finns planer på att med cykel och cykelkärra åka ut till lägenhetsgårdar närliggande områden och försöka locka folk. Tanken är att arrangera någon typ av aktivitet på gårdarna. Verksamheten arrangerar även något som kallas social grillning utanför ReTuren. Det är en populär tillställning med mycket folk och ett bra tillfälle att informera om återbruk.

ReTuren har märkt av en positiv effekt av sin marknadsföring de gånger de har varit ute och gjort reklam för verksamheten. Efter det brukar det komma nya kunder. Det märks även på sociala medier att det går att nå även andra områden än Lindängen. Det som ger mest marknadsföringseffekt är dock trots allt ”mun till mun”.

Hantering av insamlade fraktioner

Vid inlämning av material till ReTuren finns alltid personal på plats som tar emot materialet. Allt material sorteras i sorteringsrummet innan det läggs ut i butik. På grund av begränsad lagringsyta tas endast det som det är säsong för emot. Det material som kommer in som det inte är säsong för lämnas till Myrorna.

Återbrukscentralen har en verkstad och arrangerar workshops i samma lokaler. I verkstaden finns möjlighet att reparera och göra om produkter.

ReTuren är en ren bytesverksamhet och ingen försäljning sker. De regler som gäller är att man får ta fem saker per besök och det är tillåtet att ta något utan att lämna något. Materialet som lämnas in till ReTuren varken vägs eller mäts. Under pilotfasen gjorde några tester för att kunna se hur mycket av det insamlade materialet som återbrukades. Bedömning var att över 90 % av det inkomna materialet gick till återbruk.

Det material på ReTuren som cirkulerar mest är textilier och då främst i form av kläder. Hemtextil och husgeråd går också bra. Det som är minst eftertraktat är böcker. Det material som inte blir hämtat lyfts bort från butiken efter ungefär en månad. Material som är brukbart går till Myrorna och det som det inte bedöms finnas någon avsättning för sorteras och slängs/materialåtervinns.

ReTuren erbjuder utlåning av verktyg och kärror som kunderna kan använda för att transportera dit saker som de vill lämna in.

Bemanning och ekonomi

Verksamheten på ReTuren bemannas av 3 personer (1 heltidstjänst och 2 halvtidstjänster), varav en är samordnare. De anställda har Kulturförvaltningen som arbetsgivare och de jobbar även med aktiviteterna som sker på returen till exempel läxläsning och cykelskola.

Finansiering av verksamheten sker genom skattemedel via Kulturförvaltningens budget. VA SYD lämnar ett driftbidrag månadsvis. ReTuren har en styrgrupp som består av chefer från de aktörer som samarbetar kring verksamheten. Styrgruppen ansvarar och tar beslut kring återbrukets drift.

Engagemanget i återbrukscentralen innebär en kostnad för VA SYD, men samtidigt har verksamheten goda sociala effekter som är svåra att mäta i pengar.

Erfarenheter och framtiden

Positiva erfarenheter av ReTuren är att nya metoder och aktiviteter testas och att finnas i ett sammanhang med aktörer avfallsverksamheten vanligtvis inte träffar. Att lära sig nya saker och träffa människor med olika kompetenser stärker verksamheten och ger flera dimensioner. Sociala värden kan bidra på andra plan än vad den tekniska verksamheten kan.

Svårigheten har varit att få verksamheten att passa in i den vanliga avfallsorganisationen. Verksamheten för avfallshanteringen är van att bara hämta in avfall och att jobba med förebyggande av avfall kräver nytänkande. Avfallsverksamheten saknar även erfarenhet att arbeta med områden som har socioekonomiska svårigheter.

Under 2020 planeras för ytterligare utveckling av verksamheten och ytterligare en återbrukscentral kommer att öppnas i Malmö. Den nya återbrukscentralen kommer att ligga i ett mer centralt område. Planer finns även på att parallellt med återbrukscentralerna jobba med ett mer mobilt spår, till exempel någon form av ”Pop up” variant. Exempelvis skulle kortare events kunna genomföras där insamlingsbehållare ställs upp på ett torg och i samband med det genomföra återbruksaktiviteter. I vissa områden är det svårt att hitta lämpliga lokaler och då kan en kompaktare variant vara ett alternativ.

I samband med att fastighetsägare tidigare hade tillgång till en tjänst för grovavfallshämtning diskuterades det att även samla in verksamhetsavfall till återbruk och återvinning. Fastighetsägarna såg möjligheter att till exempel möbler som städades upp och vitvaror som blev över från renoveringar kunde samlas in till återbruk. Det kändes dock svårt att genomföra på grund av att avfallet är klassat som verksamhetsavfall.

Textilinsamling

VA SYD anser att det är bra om det skulle bli ett producentansvar för textil då det skulle innebära att återvinningen skulle öka och det skulle bli ett bättre flöde. Affärernas system som finns idag motverkar dock syftet med att få en hållbar konsumtion då inlämning endast sker i affärer vilket inbjuder till ytterligare shopping.

3.8. VARA KOMMUN

Telefonintervju gjordes med Jennie-Ann Olsson Holm, Avfallssamordnare, på Vara kommun.

Befintlig återbruksverksamhet

På återvinningscentralen i Vara finns en återbruksinsamling som ligger under tak i mitten av rampen. Återbruket är en ren bytesverksamhet och kunder får både lämna och hämta material helt fritt. Det material som inte hämtas av kunderna tas omhand och återvinns av Ragnsells, som även driver återvinningscentralen. Majoriteten av materialet går dock till återbruk. Återbruksverksamheten ingår i avtalet som kommunen har med Ragnsells gällande drift och skötsel av återvinningscentralen.

Återbruksinlämningen är öppen både för hushåll och för verksamheter som till exempel företag och kommunala förvaltningar. Återbruket tar emot det mesta men däremot inte gamla TV-apparater. Det finns inget förbud mot att lämna in byggavfall som till exempel trävaror, men tyvärr kan det inte tas emot på grund av platsbrist. Det förekommer att visst byggavfall, såsom till exempel handfat, lämnas in.

Personalen på ÅVC har tillåtelse att omfördela saker som har slängts i de vanliga behållarna på återvinningscentralen och ställa dem i Återbruket. Om kunden inte vill att avfallet ska gå till återbruk så måste det förstöras/göras obrukbart innan det slängs. Kunder har inte tillåtelse att omfördela saker till återbruket.

Bredvid återbruksinlämningen finns också textilinsamling. Textilinsamling finns även på de återvinningsstationer som finns i kommunen. Textilier tas omhand av PMU som kommunen har avtal med. Avtalet med PMU har funnits en längre tid och innebär att de får ha klädbehållare på både återvinningscentralen och återvinningsstationerna i kommunen.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Återbruksverksamheten startades under 2016 med syfte att få en hållbarare avfallshantering. Initiativet till återbruket togs av tjänstemännen på tekniska förvaltningen i samband med att nuvarande avfallsplan togs fram. Avfallsplanen utgår från avfallstrappan och det översta målet är att minska mängden avfall. Ett av delmålen är att mer ska återbrukas och att möjligheten att lämna in till återbruk ska öka. Beslutet om att starta återbruksinsamling är politiskt förankrat i nämnd och kommunfullmäktige

Den sociala hållbarheten har inte beaktats vid uppstart, men det är något som ska utredas framåt för att se hur detta kan kopplas ihop det med återbruk. Projektet hade inga extra kostnader vid uppstart. Möjlighet att lämna in till återbruk finns med i avtalet med Ragnsells gällande drift av återvinningscentralen och det har inte specificerats några extra kostnader för återbruket.

Sedan starten av återbruksverksamheten har det bytts personal som drivit frågan varför erfarenheter från uppstarten delvis har förlorats. Gällande tidsåtgång för uppstart så har det lagts tid på att skriva kontrakt och avtal, informera till kunder samt tid för tjänstemännen att lyfta förslaget till politikerna.

Kommunikation

Vara kommun informerar på sin hemsida om återbruk och den återbruksverksamhet som bedrivs på återvinningscentralen. De uppmuntrar till exempel till att reparera och att måla om och lägger ut länkar till tips. De annonserar även i det lokala informationsbladet Axet som skickas ut till alla kommuninvånare ungefär varannan månad. Även sociala medier som Facebook och Instagram används för att informera. Tryckt informationsmaterial har inte tagits fram.

Vid införandet av återbruket för 3 år sedan så gick kommunen ut i lokaltidningen och berättade om den nya verksamheten. .

På återvinningscentralen sitter en stor skylt vid återbruket som det står "Återbruk" på. Vid sidan om återbruket sitter även en mindre skylt med information, se figur 19.

Figur 19. Skyltning på Vara återvinningscentral.

Kommande informationsplaner handlar om att jobba mer med attitydförändringsarbete. Fokus kommer att vara på att reducera avfallet, konsumera mindre och ändrade konsumtionsmönster. I samband med detta kommer det även informeras generellt om återbruket.

Det är svårt att bedöma om marknadsföringen har gett någon positiv effekt. Sedan återbruket infördes har avfallsmängderna gått ner, det går dock inte att direkt dra slutsatsen att det är återbruket som har gett den effekten.

Hantering av insamlade fraktioner

I nuläget sker ingen vägning av det material som samlas in till återbruk, vilket gör att det inte finns någon kunskap om hur stor del som verkligen återbrukas. Däremot har de totala avfallsmängderna från hushållen minskat mellan 2017 till 2018 från 503 kg/person till 455 kg/person. I den statistiken ingår även trädgårdsavfall, vilket inte ingår i den nationella statistiken. Mängderna grovavfall, där det mesta av det återbrukade materialet sannolikt hade hamnat, har mellan 2017 till 2018 minskat från 216 kg/person till 192 kg/person.

Materialet som samlas in avsätts endast genom bytesverksamhet. Mest eftertraktat är elektronik, men det mesta av materialet är populärt. Böcker är dock svårt att bli av med. Kunden hämtar material på samma plats vid återvinningscentralen som inlämning sker. Det som inte hämtas tas omhand av Ragnsells och går till återvinning i olika former.

Arbetsmarknadsenheten på Vara kommun bedriver en verksamhet där möbler plockas isär till renare fraktioner och är behjälpliga att omlokalisera möbler. Idag är det framförallt nedmonteringsdelen som är igång.

Inom kommunen jobbas det just nu med att försöka starta upp och få till mer samarbete mellan förvaltningarna inom återbruk av möbler. På kommunens intranät har det startats upp en återbrukssida där det är möjligt att dela med sig av möbler mellan förvaltningarna.

Bemanning och ekonomi

Återbruksinlämningen bemannas av Ragnsells ordinarie personal på återvinningscentralen. Verksamheten finansieras inom ramen för befintlig driftbudget. Vara kommun köper driften av återvinningscentralen av Ragnsells, vilket innebär att det är Ragnsells som ansvarar för driften av återbruket. Utveckling och politiska beslut ansvarar Vara kommun för.

Det är svårt att bedöma om återbruket har inneburit en kostnad eller en besparing då det ingår i den ordinarie driften av återvinningscentralen och några extra kostnader för driften har inte genererats.

Erfarenheter och framtiden

Positiva erfarenheter från verksamheten är att det är stor omsättning på de saker som kommer in och kunder ger mycket positiv respons. Det märks att det finns en efterfrågan på återbruk. Det finns ingen kännedom kring om det som hämtas på återbruket ersätter nyinköp. Till en början krävs arbete med att förändra attityden till begagnade saker.

Svårigheten har varit att nå ut så att kunder får reda på att verksamheten finns. En annan svårighet är att återvinningscentralen är gammal och ytan är liten så det finns inte mycket utrymme att etablera ett återbruk på.

Det finns planer på att utveckla verksamheten ytterligare, men exakt hur är inte klart.

Planer finns även på att utveckla verksamheten med reparation och restaurering av möbler som finns inom kommunen. Gamla möbler inom kommunen skulle kunna fräschas upp och användas på nytt.

Återbruket skulle gärna ta emot mer virke, träavor, gips och till exempel pysselvirke men i dagsläget finns inte utrymme för det. Det behöver lösas hur sorteringen av detta ska gå till för att det ska se snyggt ut och vara ordning. Vid hantering av dessa fraktioner är även säkerhetsaspekten för kunderna viktig.

Textilinsamling

Ett producentansvar för textil kan vara jättebra. Det finns dock vissa risker i hur det kan komma att påverka människors attityder och beteenden kring konsumtion av textil. Det finns viss risk att möjligheten att lämna in kläder till återvinning ökar incitamenten att köpa nytt. Risken är att konsumenter rättfärdigar ett ohållbart konsumtionsbeteende genom att lämna in sina kläder för textilåtervinning. Dessa attityder har gått att se i relation till möjligheten att lämna in sina kläder till välgörenhet. Det är viktigt med information som gör att människor inte tar för givet att ett beteende rättfärdigar ett annat. ”Down cycling” är heller inte bra, det vill säga om det till exempel görs lump av exempelvis kläder som är hela och rena och som skulle kunna användas igen.

3.9. VIKA ÅTERVINNINGSCENTRAL KATRINEHOLM

Telefonintervju gjordes med Anders Lindberg, Affärsenhetschef Vika återvinningscentral, på Tekniska verken i Linköping AB.

Tekniska verken i Linköping driver Vika återvinningscentral i Katrineholm på uppdrag av Sörmland Vatten.

Befintlig återbruksverksamhet

Vika återvinningscentral genomför i samarbete med föreningar en stor loppmarknad (”loppis”) två gånger per år. Loppisen är miljönär-märkt av Avfall Sverige. Loppisen arrangeras i ett stort lagertält på 600 m², se figur 20. Det mesta förutom furumöbler,

gamla TV apparater (tjock-tv) och madrasser tas emot. Alla är välkomna att lämna in saker, även företag och kommunala verksamheter. Insamling sker vid en mottagningsplats som ligger i slutet på insamlingsrampen. Där har personalen ställt upp vagnar där det är möjligt att lämna material.

Lokala föreningar får anmäla sitt intresse att vara med och arrangera loppisen. Vid varje tillfälle är det en förening som är med och arrangerar. På hemsidan och Facebook sker inbjudan till föreningar att vara med. Eftersom det är populärt att arrangera detta så finns det en kölista där intresserade föreningar får skriva upp sig. Ofta är det idrottsföreningar som anmäler sitt intresse, men även andra typer av föreningar. Den arrangerade föreningen packar upp och ställer i ordning alla saker till loppisen helgen innan och på loppisdagen sköter de försäljningen. Samtliga intäkter går till föreningen. Det brukar vara mellan 10–30 personer från en förening som deltar.

Figur 20. Loppisen på Vika återvinningscentral hålls i ett stort lagertält.
(foto från verksamhetsutövaren)

I samband med loppisen brukar också en auktion genomföras. På auktionen ropas saker ut som är lite mer värda. Sakerna läggs upp på hemsidan i förväg så kunderna kan gå in där och se vad som ska ropas upp.

Även möbler samlas in till återbruk. Insamlingen sker i samarbete med arbetskooperativet Andra vändan och Pingstkyrkan sedan cirka 2 år tillbaka. De tar emot, renoverar och säljer skänkta möbler i sina butiker. Samarbetet med båda organisationerna är skriftligt reglerat i avtal. Kunderna lämnar in möbler i en container som står längs rampen. Möblerna hämtas sedan av Andra vändan och Pingstkyrkan varannan månad. Tidigare har möbler funnits med på loppisen men av utrymmesskäl har det tagits bort. Små möbler som till exempel stolar säljs dock på loppisen. Totalt återbrukas ca 4 ton möbler per år.

På återvinningscentralen finns också möjlighet att lämna in sport- och fritidsprylar till Fritidsbanken som ligger i Katrineholm, se figur 21. Fritidsbanken har funnits i cirka 3 år och fungerar som ett vanligt bibliotek för sport- och fritidsprylar. Katrineholms kommun driver Fritidsbanken och är ansvariga för att hämta sakerna som samlas in.

Figur 21. Insamling av sport- och fritidsprylar till Fritidsbanken som drivs av Katrineholms kommun.
(foto från verksamhetsutövaren).

På Vika ÅVC finns insamling av textilier i samarbete med Myrorna. Insamlingen sker i en stor sjöcontainer i vilken man har ställt åtta burar där kläderna läggs. Totalt samlas ca 50 ton textilier in per år. 79 % av det säljs vidare till Second hand och ca 19 % rivs ned och används som trasor. Samarbetet med Myrorna sker enligt muntlig överenskommelse och är inte reglerat i avtal.

Nyligen har också återbruk av porslin, keramik, krukor, kakel och liknande införts. Insamlingen sker i en lagercontainer som är placerad bredvid behållaren där detta material slängs. Syftet med denna insamling är att fånga upp den del som inte lämnas in till loppis. Kunder får sedan köpa det de vill ha direkt från containern. Betalning sker genom ett bidrag till barncancerfonden. På ett år har strax över 10 000 kr samlats in.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Loppmarknaden startade 2005 på initiativ av Anders Lindberg på Vika ÅVC. Han såg möjligheter att genomföra detta då det kastades väldigt mycket som kunde användas. Det togs inget politiskt beslut innan start och ingen formell utredning har genomförts.

Flen, Katrineholm och Vingåker har en gemensam avfallsplan där mål och åtgärder kring återbruk finns med. Sörmland Vatten har i uppdrag att projektleda arbetet med avfallsplanen.

Den sociala hållbarheten har inte beaktats i arbetet med loppisen, men däremot i samarbetet med de välgörenhetsorganisationer som samlar in möbler. I arbetet med loppisen har fokus varit på minskade avfallsmängder och återanvändning samt att främja det lokala föreningslivet.

Kommunikation

Vid inlämningen på återvinningscentralen finns skyltar uppsatta med information om att saker tacksamt tas emot till välgörenhetsloppis samt en lista över vilka saker som gärna tas emot, se figur 22. Det skyltas även vid infarten till återvinningscentralen. Många kunder känner redan till att det finns inlämning till återbruk och att sakerna går till loppisen. Personalen har sett att det är flera kunder som redan hemma packar kartonger de har märkt med återbruk/loppis som de ska lämna in.

Figur 22. Exempel på informationsskyltar vid ÅVC.

(foto från verksamhetsutövaren)

Inför loppisen informeras det på Tekniska verkens hemsida, via annonser och sociala medier. Annonsering sker i tidningen (torsdagar och lördagar), på loppissidor på internet och via kommunens hemsida. Affischer trycks upp och sätts upp på återvinningscentralen ett par veckor innan loppisen ska äga rum.

Löpande informeras på hemsidan och sociala medier om återbruk och varför Vika jobbar med detta.

Hantering av insamlade fraktioner

Insamlat material förvaras i flera containrar i väntan på nästa loppmarknad. Totalt finns fyra 20 fots containers som brukar bli fyllda från golv till tak. Vägning av insamlat material görs inte varje gång, men ibland görs en vägning av containrarna. Totalt samlas mellan 30–40 ton material in per år. Omkring 20–30 procent av sakerna på loppisen blir inte sålda. Framförallt är det porslin som blir kvar. Vägörenhetsorganisationer brukar bli tillfrågade om de vill ha något till sina butiker annars slängs/återvinns det.

Under 2018 samlades 5 200 ton avfall in till återvinningscentralen och ungefär 0,6 procent av de insamlade mängderna gick till återbruk.

De saker som är minst eftertraktade är madrasser, furumöbler, ”tjock-TV”, billigt porslin och böcker. På återvinningscentralen finns en container för insamling av böcker till återvinning och de flesta böcker lämnas där. Barnböcker lämnas dock till loppisen.

Det som inte blir sålt på loppisen sorteras upp i olika fraktioner av personalen på återvinningscentralen och slängs/återvinns.

Bemanning och ekonomi

Den ordinarie personalen på återvinningscentralen hjälper till att förbereda loppisen. De ser till så att allt står i ordning, att inget sticker ut eller kan ramla för att förebygga att någon skadar sig. Tre anställda deltar även under själva loppisdagen. ÅVC-personalen lägger ned cirka 40 timmar på varje loppis.

Uppstartskostnaden har varit cirka 40 000–50 000 kr. Den består i huvudsak av inköp av containrar till förvaring av insamlat material. Varje loppis kostar omkring 20 000–25 000 kr och i det ingår personalkostnader, fika och annonser. Kostnaden är billig med tanke på den goodwill verksamheten genererar. Sedan starten 2005 har ca 1,25 miljoner kronor skänkts till lokala föreningar.

Finansiering sker genom befintlig driftbudget för ÅVC-verksamheten. Anders Lindberg, som är Affärschef på Vika, ansvarar för loppisen och fattar besluten kring den i samarbete med beställaren Sörmland Vatten. Sörmland Vatten har tagit beslut att det ska genomföras minst en loppis per år och skrivit in det i upphandlingsunderlaget och avtalet gällande driften av Vika återvinningscentral.

Erfarenheter och framtiden

Positiva erfarenheter från loppisen är att det är roligt att se att inflödet av saker ökar. Det är ett väldigt bra sätt att träffa sina kunder och att främja återbruk. Kunderna är väldigt nöjda och det ger en väldigt bra goodwill. Loppisen har växt mycket snabbare än vad de trodde från början.

Det krävs resurser i form av både lokaler, ytor och personal. Det behövs lagringsytor för allt material och ett utrymme under tak för att arrangera loppisen. Det måste även anordnas in och utgångar, kassor där betalning kan ske och parkeringsmöjligheter för besökarna.

Loppisen är ett bra tillfälle att träffa och prata med kunderna. I samband med loppisen brukar Vika ÅVC ta tillfället i akt och genomföra en nöjdhetenkät för återvinningscentralen. Vid några tillfällen har även annan personal från Tekniska verken deltagit och informerat om deras andra verksamheter.

Under loppisen sätts affischer upp med information om till exempel hur mycket de har återvunnit, att de är Miljönär-märkta och hur det har gått på tidigare loppisar. Efter loppisen kommuniceras på hemsidan hur mycket pengar som kom in och till vilken organisation pengarna har skänkts.

En svårighet vid arrangemanget är att det ibland kommer för mycket folk. Antalet besökare brukar inte räknas men uppskattningsvis brukar det i genomsnitt komma cirka 1 000 personer vid varje tillfälle.

Planer och tankar på att utveckla verksamheten finns men hur är inte klart. Det är svårare att tänka långsiktigt när verksamheten drivs på uppdrag av Sörmland vatten. Uppdraget är i intervaller på cirka 8 år. Det finns ett behov av att samla in byggmaterial, men då krävs någon typ av hall. I dagsläget tas endast visst byggmaterial emot, till exempel fönster.

Att samla in verksamhetsavfall skulle kräva en helt annan organisation än den som finns idag. Konceptet med loppis skulle inte fungera. En sådan insamling skulle kräva att det finns någon som tar emot och säljer materialet. Det skulle kunna genomföras som någon form av arbetsmarknadsåtgärd. En dialog skulle behöva tas med företag inför uppstart.

Textilinsamling

Ett införande av producentansvar på textil känns onödigt och det är svårt att se syftet när det redan finns ett bra insamlingssystem på många återvinningscentraler i landet. Dock kan det kanske vara svårt för små orter på landsbygden att hitta lösningar för textilinsamling om inte aktörerna på marknaden är villiga att styra sina rutter dit.

3.10. ÖREBRO KOMMUN

Telefonintervju gjordes med Hans Bengtsson, Planerare extern kommunikation och Kristel Van de Wauwer, Gruppchef Återvinningscentralerna, på Örebro kommun.

Befintlig återbruksverksamhet

På Mellringe återvinningscentral i Örebro kommun finns Åternyttan som tar emot material för återbruk material. Åternyttan ligger bredvid rampen på återvinningscentralen och är det första kunden möts av vid ett besök. Åternyttan består av en byggnad med skärmtak där materialet tas emot, se figur 23.

Figur 23. Åternyttan på Mellringe återvinningscentral i Örebro.

(foto från verksamhetsutövaren).

Örebro kommun har skriftligt avtal med sex ideella föreningar som bemannar Åternyttan och tar hand om materialet till sina butiker. Återbruket bemannas av hjälporganisationerna Ge för livet, Myrorna, Röda korset, Stadsmissionen, Emmaus Åkvarn och Reform. Bemanningen och fördelning av material görs enligt ett rullande schema.

Åternyttan tar emot det mesta från kläder till möbler. Byggavfall och vitvaror tas inte emot. Det som lämnas in till Åternyttan ska vara hela, rena och fungerande saker som är möjliga att sälja vidare.

Personalen på Åternyttan avgör och bedömer vad de vill ta emot. Årstid och vilka saker föreningarna har behov av är styrande. Inlämning av saker sker över disk till personalen som går igenom och sorterar allt, se figur 24.

Figur 24. Inlämning av material till återbruk över disk.

(foto från verksamhetsutövaren).

På övriga återvinningscentraler i kommunen lämnas återbruksmaterial in via Åternyttans container som hanteras av Myrorna. Det går också bra att lämna återbruk direkt till föreningarnas butiker.

Örebro erbjuder fastighetsnära hämtning av material till återbruk i samband med deras grovavfallstjänst som innebär att kunder och invånare kan beställa hämtning av grovavfall. Materialet hämtas hos kunden mot en subventionerad avgift. Innan det insamlade materialet körs till återvinningscentralen åker de förbi Åternyttan och föreningarna får ta hand om de saker de har avsättning för. Det som blir kvar hanteras som avfall. Kunderna är informerade om att sakerna som hämtas kan gå till återbruk.

I Örebro kommun finns Överskottscentralen dit överblivna möbler från kommunala verksamheter lämnas in för försäljning. Överskottscentralen är en

verksamhet inom Praktikcentrum som återbrukar, renoverar och säljer främst kontorsmöbler, men även andra inventarier. Verksamhetens kunder är i första hand Örebro kommuns förvaltningar och andra offentliga organisationer, men även privatpersoner och företag är välkomna.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Åternyttan invigdes i februari 2013. Det var från början ett politiskt initiativ av tekniska nämnden att starta verksamheten och till att börja med genomfördes en förstudie med flera studiebesök. Kommunen gick därefter ut och frågade ideella föreningar om de var intresserade av ett samarbete. För att vara aktuella för ett samarbete skulle föreningarna vara ideella, ha ett 90-konto och en butik i Örebro län. Från början var det fyra olika föreningar som fick möjlighet att gå in i samarbetet. I dagsläget har samarbetet utökats med ytterligare två föreningar. Samtliga föreningar som kommunen har avtal med jobbar med någon form av social hållbarhet. Den sociala hållbarhet har från början funnits med som en viktig del i beslutet att starta återbruksverksamheten och var ett av kriterierna i det politiska beslutet.

I kommunens avfallsplan finns en ambition att öka volymerna av material som går till återbruk. En ny avfallsplan håller på att tas fram som ska gälla från år 2020 och i den kommer det finnas ännu tydligare mål om återbruk.

Kommunikation

Inför invigningen av Åternyttan gick föreningarna ut med information och annonsering via sina egna verksamheter och även Örebro kommun gick ut med information. Kommunen marknadsför Åternyttan via sin hemsida och sociala medier. På hemsidan finns bland annat information om vilka föreningar som bemannar återbruket och ett årschema som visar vilka veckor respektive förening finns på plats.

Åternyttan marknadsförs även via informationen om grovavfallstjänsten som kommunen erbjuder. Ytterligare en informationskanal är ett informationsblad som ges ut en gång per år i samband med fakturan. Där ges information om kommunens tjänster och aktuella händelser. Vid speciella händelser och event använder sig kommunen också av pressmeddelanden.

Återbruksinlämningen är väl skyltad med "Åternyttan" för att kunderna ska kunna se var de kan lämna återbruk när de kommer till återvinningscentralen.

Örebro kommun genomför årligen events tillsammans med föreningarna. Hösten 2018 anordnades minimiälsan "Grön lördag" på Stortorget i Örebro. Under dagen arrangerades bland annat workshops om återbruk, tävlingar, modevisning och försäljning av finare Second hand-produkter. Målet med dagen var att få fler att återbruka saker och att sprida medvetenhet kring Åternyttan. Inför "Grön lördag" togs en aktivitetsplan för kommunikation fram och en utvärdering gjordes efter dagen. Under 2019 planeras för ett event under Europa minskar avfallet-veckan i november. Eventet kommer hållas på Mariebergs galleria och både kommunen och föreningarna på Åternyttan kommer att delta.

Det är svårt att mäta positiv effekt av marknadsföring, men kommunen ser att det samlas in allt mer återbruk. De har också fått positiv feedback på eventet "Grön lördag". Det märks att engagemang finns och att intresset för miljöfrågor har accelererat.

Hantering av insamlade fraktioner

Föreningarna väger och mäter allt material som de tar med till sina butiker. Vägning görs på Åternyttan innan det transporteras till butikerna. Under de senaste åren har de insamlade mängderna ökat och trenden är en fortsatt ökning. Under 2018 samlades 532 ton material in och till och med augusti 2019 har 458 ton samlats in. Föreningarna delger kom-

munen statistik kontinuerligt för att kommunen ska kunna se hur mycket som samlas in och hur fördelningen mellan föreningarna ser ut. Föreningen skickar en rapport till kommunen varje gång de varit på Åternyttan.

Vilka saker som är populära eller svårare att sälja varierar mellan föreningarna då deras butiker har olika fokus. Det kan också variera med säsong och vad som är populärt just för tillfället.

Uppskattningsvis återbrukas större delen av det inlämnade materialet då föreningarna har stor kunskap i vad som är säljbart och är selektiva med vilket material de tar emot. Ibland tas hela kartonger emot som sorteras på plats vid Åternyttan. Det som inte bedöms säljbart från kartongerna slängs. Det förekommer också att material som föreningarna har haft i sina butiker men inte sålts slängs. Föreningarna är hänvisade till Atle återvinningscentral när de ska slänga material. Materialet som slängs sorteras på återvinningscentralen och återvinns. Allt material slängs gratis. Föreningarna har brist på lagerutrymmen, vilket kan bidra till att de ibland behöver göra sig av med material. Några föreningar skickar även material till andra länder via internationella samarbeten. Sportprylar som föreningarna inte kan sälja skänks till Fritidsbanken (ett bibliotek för sportprylar) i Örebro.

Föreningarna bedriver ingen verksamhet med reparationer av inlämnat material, men kläder tvätas och mindre förbättringar som till exempel att skruva fast en skruv görs

Bemanning och ekonomi

Åternyttan bemannas av personal från de avtalade föreningarna. Det varierar hur många som är på plats beroende på om det är hög- eller lågsäsong. Normal bemanning är cirka 1–2 personer. Vid högt tryck under högsäsong krävs mer personal (4–5 st.) för att hinna med.

Det finns ingen information om vad projektet kostade att starta upp. Kostnaderna bestod av projektledning, konsultkostnader, byggkostnader, arbete med samverkansavtalen och kommunikation. Byggnationen av återbrukshuset finansierades via avfallstaxan. Löpande driftkostnader så som till exempel elförsörjning och underhåll av byggnaden står kommunen för. Kommunens kommunikation och marknadsföring finansieras också inom avfallsverksamhetens befintliga budget. Om verksamheten innebär en kostnad eller en besparing är en svår fråga, frågan är hur balansen mellan besparingar och kostnader ligger. Det är en driftkostnad att hålla huset igång och att informera kunderna, däremot innebär minskade avfallsmängder en besparing.

Örebro kommun och gruppchefen för återvinningscentralerna har huvudansvaret för verksamhetens drift. Samarbete med föreningarna sker genom driftmöten där föreningarna får komma med synpunkter, förslag och frågor. Större beslut hanteras i tekniska nämnden.

Erfarenheter och framtiden

Åternyttan ger möjlighet till insamling av återbruk och att målen för avfallstrappan nås. Det är betydelsefullt att samarbeta och att föra dialog kring återbruksfrågor. Samarbetet med föreningarna fungerar mycket bra, det är viktigt att stötta varandra och genomföra arbetet tillsammans. Under de år som Åternyttan har funnits har det aldrig uppstått några stora problem i samarbetet. Föreningarna är glada över denna samverkan och den har gett föreningarna ett forum för samverkan med varandra. Föreningarna har också fått bättre kunskap om varandra. Fyra gånger om året håller kommunen driftmöten med samtliga föreningar. Om något uppstår däremellan har kommunen och föreningarna direktkontakt med varandra.

Några större svårigheter har inte funnits sedan starten, kommunen tycker att verksamheten rullar på bra. Ibland önskar föreningarna få in mer material då efterfrågan på återbruksmaterial är stor. För föreningarna handlar verksamheten till stor del om avkastning och att få människor att köpa mer Second hand. Föreningarna får jobba för att få verksamheten att gå runt avseende till exempel bemanning.

Det finns planer på att utveckla verksamheten ytterligare och tekniska förvaltningen har precis startat upp ett projekt där de ska utreda om det finns möjligheter att samla in och få avsättning för ytterligare material till återbruk. Idéer finns att bland annat titta närmare på återbruk av byggmaterial.

Textilinsamling

Örebro kommun har inte tagit ställning i frågan gällande ett eventuellt producentansvar för textil. I samband med projektet där de tillsammans med föreningarna tittar på en vidareutveckling av Åternyttan kommer även textilfrågan att behandlas. Det är viktigt att genomlysna frågan och se över olika synvinklar. En viktig aspekt med tanke på textil är att ge kläder flera liv istället för att köpa nytt.

3.11. ÖSTERSUNDS KOMMUN.

Telefonintervju gjordes med Joakim Björklund, arbetsledare återvinningscentralerna/FA, Östersunds kommun.

Befintlig återbruksverksamhet

I kommunen finns i nuläget 3 Återvinningscentraler varav återbruksverksamhet bedrivs vid huvudcentralen. Material till återbruk kan lämnas i den s.k. biståndskuren som är en öppen och väl skyltad byggnad placerad vid infarten till återvinningscentralen, se figur 25.

Figur 25. Biståndskuren där inlämning av material till återbruk sker.

(foto från verksamhetsutövaren)

I biståndskuren går allmänheten själva in och lämnar material. Det finns hyllor längs väggarna för mindre material och möbler och mer skrymmande material lämnas på en öppen yta på golvet.

Personalen vid Återvinningscentralen försöker vägleda besökarna att lämna användbara saker till återbruk istället för att slänga dessa. Samtidigt ska det undvikas att material som inte efterfrågas för återbruk inkommer till biståndskuren. I nuläget är det endast privatpersoner som får lämna material till återbruk.

Vissa material som i nuläget inte är säljbara på Second hand-marknaden tas inte emot för återbruk. Exempel på detta är till exempel tjock-TV, större bokhyllsystem från 1970-talet och kontorsinredning. Byggavfall tas inte emot på grund av platsbrist. Kläder, skor och textilier tas emot för återbruk. Det finns även separat textilinsamling vid återvinningsstationen utanför Återvinningscentralen som sköts av en annan aktör.

Kommunen har anlagt biståndskuren för att samla in material till återbruk. I nuläget är det fyra olika organisationer som hämtar och sorterar material från biståndskuren. Organisationerna är Röda korset, Pingstkyrkan, Robin Hood och Erikshjälpen. Hämtning med en mindre lastbil görs ca 2–3 ggr per dag, och enligt ett fyraveckorsschema. Organisationerna hämtar material en vecka var.

Möten tillsammans med samtliga organisationer sker varje år där det bland annat förs diskussioner kring hur verksamheten fungerar, om något behöver förändras samt om parterna på något sätt kan hjälpa varandra.

Det är något oklart hur samarbetena med de olika organisationerna uppstod. Det fanns en återbruksmarknad i närheten av Återvinningscentralen och ett samarbete inleddes byggt på muntliga överenskommelser.

Numera finns skriftliga avtal med organisationerna, mycket med tanke på den hämtning av avfall som kommunen gör hos organisationerna. Röda korset och Pingstkyrkan har i princip varit med från det att återbruksverksamheten startade upp. Erikshjälpen ställde själva frågan om de fick vara med. Då gjordes en avstämning med de andra organisationerna att detta var ok samt en granskning av Erikshjälpen som organisation. Upplägget var liknade när samarbete med Robin Hood inleddes förutom att även testperiod skedde innan avtal skrevs.

Uppkomsten av återbruksverksamheten

Återbruksverksamheten startade troligen upp för ca 12–15 år sedan. Verksamheten började i liten skala med en insamlingsplats bestående av två buskurer som sattes ihop och har sedan dess succesivt vuxit.

Intervjupersonen känner inte till hur besluten togs vid uppkomsten av återbruksverksamheten. Troligen var det kopplat till den återbruksbutik som då fanns i närheten av Återvinningscentralen.

För kommunen finns en helt ny avfallsplan. I denna finns ett övergripande mål som anger att så mycket som möjligt av soporna ska återbrukas eller återvinnas.

Kommunikation

I nuläget finns en Facebooksida för Återvinningscentralen där information kopplat till återbruk kontinuerligt läggs ut. På kommunens hemsida finns en särskild sida om återbruk där det informeras om verksamheten som bedrivs och de olika samarbetsorganisationerna presenteras kort med hänvisningar till deras respektive hemsidor.

Övriga kommunikationsåtgärder är att information periodvis lämnas på fakturan för sophämtning. Det sker även viss kommunikation via tidningar och radio. Två gånger per år arrangeras återbruksdagen med bland annat bakluckeloppis i anslutning till Återvinningscentralen och då informeras om återbruket tillsammans med samarbetsorganisationerna.

Biståndskuren som är belägen vid infarten till Återvinningscentralen har en stor och tydlig skylt, se figur... Vid biståndskuren finns också tydliga skyltar kring vad som får lämnas respektive inte lämnas till återbruk samt vilka organisationer som hanterar det inlämnade materialet.

Det finns planer på att ytterligare utveckla Facebook sidan som än så länge är ganska ny. Mer information ska läggas ut och det ska följas upp hur intresset är. Det finns tankar på att starta upp ett Instagramkonto där kortare information kan läggas ut.

Erfarenheten hittills är responsen på den marknadsföring som görs är positiv. Det är många som besöker Facebooksidan och lämnar korta positiva kommentarer kring bemötande och liknande. Det är också väldigt många intressenter som vill vara med på återbruksdagarna.

Hantering av insamlade fraktioner

Samarbetsorganisationerna gör en första sortering på plats och slänger det material de inte vill ha, alternativt ber de personalen vid Återvinningscentralen att hjälpa till. Insamlat material säljs sedan i organisationernas Second hand-butiker. Organisationerna har större containrar för brännbart material vid sina verksamheter. Som en del i avtalen hämtar kommunen dessa containrar utan kostnad.

Bland samarbetsorganisationerna hanteras det insamlade materialet på olika sätt. Robin Hood har ett projekt där de gör iordning och inreder lägenheter åt ekonomiskt utsatta ensamstående mammor. De använder då återbrukade möbler och husgeråd.

Av de textilier som samlas in är det en låg andel som slutligen går till brännbart. Det som inte kan återbrukas skickas till olika anläggningar i Europa för textilåtervinning.

Samtliga av samarbetsorganisationerna har i varierande utsträckning viss verkstadsverksamhet där inlämnat material renoveras. I vilken utsträckning detta sker beror på vilken tid och kompetens som finns för tillfället hos de som arbetar där.

Av de material som inkommer till återbruk bedöms i nuläget cyklar lätt att sälja. Vad gäller textilier finns både sådant som är lätt att sälja och sådant som inte går att omsätta. Halvgamla elartiklar går inte att sälja, däremot kan riktigt gamla elartiklar vara eftertraktade.

I nuläget sker ingen mätning av de mängder material som inkommer till återbruket. Detta är ett arbete som måste samordnas med de olika organisationer som hämtar material vid biståndskuren. Eftersom hämtning sker 2–3 gånger per dag och det är fyra olika organisationer som delar på materialet finns vissa svårigheter.

Då inga mätningar görs är det osäkert hur mycket av det insamlade materialet som verkligen återbrukas. Samarbetsorganisationerna samlar även in material direkt till sina verksamheter. Redan på Återvinningscentralen sorters en del material ut. Delvis beror detta på att det ställs in material i kuren som inte borde vara där. En grov bedömning är att ca 60–70 % av det som lämnas in verkligen återbrukas.

Bemanning och ekonomi

Återbruksdelen vid Återvinningscentralen ska skötas av samarbetsorganisationerna och är inte huvudfokus för ÅVC-personalen. De försöker dock hjälpa till i den utsträckning som är möjlig. De möter upp bilarna från samarbetsorganisationerna och de vägleder folk från rampen till biståndskuren. Återvinningscentralen är kompakt och personalen har överblick över biståndskuren från i princip hela anläggningen.

Återvinningscentralen drivs inte med någon typ av arbetsmarknadspolitiska åtgärder utan är bemannad med kommunal personal. Däremot kommer mycket förfrågningar om att ta emot olika typer av praktikanter, sommarvikarier och personer som behöver arbetsträning vilket också görs i viss omfattning. Samarbetsorganisationerna bedriver mycket av sin verksamhet med hjälp av olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Avseende beslutsfattande kring återbruksverksamheten är det inte tydligt angivet vad som gäller för just denna verksamhet. Intervjupersonen är den som är ansvarig för ÅVC. Ovanför sig har han en enhetschef för avfallssidan. Därefter finns en chef för Avfall och VA, en teknisk chef och slutligen kommunchefen. De högsta beslutsfattarna är politikerna. Förslag kan komma från olika chefsnivåer och om förslagen är bra kan politikerna delegera beslutsrätten.

Någon kännedom om vilka kostnader som fanns vid uppstarten av återbruksverksamheten finns inte. Busskurerna som användes skänktes troligen av trafikbolaget.

De kostnader som finns för återbruket finansieras via avfallstaxan då det är hushållens grovavfall som tas om hand. Samarbetsorganisationerna hämtar material gratis vid Återvinningscentralen och får sitt rejekt hämtat gratis. Personalen vid Återvinningscentralen sköter underhållet av biståndskuren medan samarbetsorganisationerna står för transporter och den personal som behövs för att hämta, sortera, reparera och sälja materialet.

Utifrån tillgängliga uppgifter är det svårt att bedöma om återbruksverksamheten innebär en kostnad eller besparing rent ekonomiskt för kommunen. Det beror delvis på hur mycket rejekt som uppstår. Allt material som inte slängs på Återvinningscentralen utan istället kan återbrukas innebär en besparing. En grov bedömning är att återbruksverksamheten går plus minus noll.

Erfarenheter och framtiden

Hittillsvarande erfarenheter av återbruksverksamheten är övervägande positiva. Det är populärt att lämna in material till biståndskuren, även om det i viss mån är säsongbetonat, och känslan är att verksamheten är rätt i tiden. Det har varit glädjande att se hur verksamheten vuxit och att nuvarande faciliteter blir för små.

En svårighet som funnits med verksamheten är att normalt sett sker ingen hämtning vid biståndskuren på lördagar då samarbetsorganisationerna har svårt med personalresurser då. Detta kan göra att det blir trångt i kuren och att material hamnar utomhus. För att motverka detta ska kuren vara helt tömd på fredagar.

För att kunna utveckla verksamheten ytterligare krävs nya ytor. Planeringen för en ny ÅVC pågår och målsättningen är att en plats för denna ska vara fastställd 2020, gärna så centralt som möjligt i staden. Återbruk och hela återbruksmiljön kommer vara ett viktigt fokus vid utformningen av ny ÅVC. En tanke för den nya Återvinningscentralen är att starta en form av köpcenter för återbruk. Detta kan i så fall bli en attraktiv samlingsplats där både samarbetsorganisationerna och kommunen själva kan bedriva verksamhet och försäljning av återbrukat material.

Det finns planer på att i framtiden kunna hantera byggavfall och återbrukbart avfall från verksamhetsutövare. I nuläget finns det inte plats för byggavfall, vilket är ett problem då det förekommer att kunder kommer till anläggningen och vill lämna byggavfall till återbruk. Det finns tankar om att ha en egen plats på den nya Återvinningscentralen för företagare.

Det bedöms inte finnas några lagliga hinder mot att hantera större mängder verksamhetsavfall. Det handlar om att ha rätt tillstånd för anläggningen vad gäller vilka mängder och typer av avfall som får hanteras. Verksamheten ska inte gå med vinst, detta kan hanteras genom avtal med verksamhetsutövare.

Textilåtervinning

Vad gäller förslaget om producentansvar på textilier så finns en förståelse för tanken. Insamlingen av textilier upplevs fungera bra i nuläget även om del textilier hamnar bland det brännbara avfallet.

4

**Goda exempel från
övriga kommuner**

Via den enkät som skickades ut till ca 200 kommuner som angivit att de bedriver återbruksverksamhet samt via sökningar på nätet har ytterligare exempel på hur återbruk kan bedrivas sammanställts. Nedan presenteras ett antal olika exempel på intressanta lösningar inom ramen för återbruk.

4.1. KRETSLOPPSPARKEN ALELYCKAN

I Göteborg finns Kretsloppsparken Alelyckan, en ny typ av återvinningscentral där inlämnade produkter kan repareras och förädlas. Återanvändbara produkter säljs i tre butiker i parkområdet. De tre butikerna är Återbruket, Stadsmissionen och Returhuset. På Kretsloppsparken kan du lämna allt du vill bli av med. Alla besökare passerar en sorteringshall med utbildad personal som hjälper till att sortera ut olika typer av material som går att återanvända och sälja. Efter sorteringshallen ligger den vanliga återvinningscentralen där till exempel grovavfall kan lämnas. I kretsloppsparken finns Returhuset som tillverkar nya saker av återvunna och ekologiska material. Returhuset erbjuder också arbetsträningen för arbetssökande och har ett KRAV-märkt kafé.

4.2. RETUNA ÅTERBRUKSGALLERIA

ReTuna är en återbruksgalleria i Eskilstuna som drivs av Eskilstuna Energi och Miljö (EEM). Gallerian har funnits sedan 2015 och ligger intill ReTuna återvinningscentral. Allt som säljs på ReTuna är återbrukat, återanvänt, ekologiskt eller hållbart producerat. Gallerian tar emot leksaker, möbler,

kläder, inredningsprylar och teknik. Inlämning av saker sker i gallerians depå ”Returen” som är bemannad av personal från AMA (Eskilstuna kommuns resursenhet för Aktivitet, Motivation och Arbete). Personalen vid inlämningen gör en första gallring och sedan fördelas saker ut till de olika återbrukande butikerna i gallerian. I butikerna görs sedan ytterligare en gallring och personalen väljer ut vad som kan repareras, omvandlas eller förädlas för att sedan kunna säljas. På ReTuna anordnas även events, workshops, föreläsningar och temadagar med fokus på hållbarhet. I lokalerna bedrivs också folkhögskoleutbildningen ”Recycle Design – Återbruk” och det finns konferenslokaler samt ett kafé.

4.3. RETURPUNKTEN I SUNDBYBERG

I en butiklokal i centrala Sundbyberg finns sedan maj 2019 Returpunkten som är en bemannad återvinningscentral i miniformat, se figur 26. Returpunkten är ett pilotprojekt under två år. Där kan privatpersoner lämna saker för återbruk samt även slänga mindre mängder grovavfall, elavfall och farligt avfall för återvinning. Kläder och skor tas också emot.

Från återbrukshyllan är det tillåtet att plocka med sig saker hem men max så mycket det går att bära i två kassar. Det är tillåtet att ta med sig saker utan att lämna något. I lokalen finns en snickarbänk, verktyg och symaskin för att på plats kunna laga eller fixa något nytt av något gammalt. Tanken är att det även ska ordnas workshops och andra events med tema återbruk på Returpunkten.

Figur 26. Returpunkten i Sundbyberg är en nyöppnad bemannad ÅVC i miniformat där privatpersoner kan slänga saker för återbruk men även mindre mängder grovavfall, elavfall och farligt avfall. (foto från verksamhetsutövaren).

4.4. EXEMPEL PÅ INSAMLING TILL ÅTERBRUK

De vanligaste är att kommuner samlar in fraktioner till återbruk i anslutning till sina återvinningscentraler. Det förekommer dock även olika varianter av fastighetsnära insamling.

I Söderköpings kommun testades våren 2019 ett nytt koncept kallat "Återbruksdagen". Konceptet var ett pilotprojekt och genomfördes i samarbete mellan Söderköpings kommun, Renall och E.ON. Boende i området Eriksvik fick ställa ut saker till återbruk vid sin tomtgräns under denna återbruksdag. Grannar och även andra besökare var sedan välkomna att gratis hämta det de ville ha. De saker som blev kvar hämtade Renall kostnadsfritt inom några dagar.

I Borlänge har Ta till Vara verksamheten gratis fastighetsnära hämtning av saker till sin butik. Kunderna kan även få saker hemkörda mot en mindre avgift. I Oskarshamns kommun hämtas sådant som personalen vid Miljöhuset bedömer går att sälja i den egna butiken. Denna bedömning görs på plats vid hämtningen. I Falkenbergs kommun hämtas möbler kostnadsfritt. I Tanums kommun erbjuds hämtning /utkörning av varor mot en mindre avgift. I Strömstads kommun erbjuds gratis hämtning av möbler, textilier och andra saker. Leverans av saker som köpts vid återbruket levereras mot en mindre kostnad.

I Lerum erbjuds återbruksinsamling vid två tillfällen per år i samband med deras mobila insamlings-tur för farligt avfall. Insamlingen sköts av Renova och vid varje tillfälle stannar bilen vid ett antal fasta platser.

4.5. EXEMPEL PÅ OMSÄTTNING AV INSAMLADE FRAKTIONER

Det vanligaste sättet att återbruka det material som samlats in är via samarbeten med aktörer på Second hand-marknaden eller via egna butiker. Det finns kommuner som arbetar med andra metoder för att få omsättning på insamlat material.

Magneten är en återbruksbutik i Hässleholm. I butiken kan du byta ut dina gamla saker mot nya. Här finns även ett "Makerspace" där det finns möjlighet att skapa, laga och experimentera. Det finns verktyg och verkstäder för många typer av hantverk. Magneten drivs av Hässleholm Miljö AB och RSFI som är ett integrationsprojekt finansierat av Europeiska socialfonden.

På återvinningscentralerna i Norrtälje finns bytesbodrar där det är gratis att ta med sig saker som någon annan har lämnat in. Det finns inga krav på att du behöver lämna in något. Oxelösund bedriver bytesverksamhet på deras återbruk med sloganen "Lämna om du har över – Ta om du behöver". I Mjölby samlas återbruksmaterial in till en loppis som genomförs en gång per år.

I Täby och Järfälla kommuner finns REKO som är en bytesverksamhet för kommunala verksamheter. Bytesverksamheten kan liknas vid ett "miniblocket". I Järfälla finns också ett sportotek som tar emot sport- och fritidsprylar. Sportoteket fungerar som ett vanligt bibliotek, utrustningen lånas under två veckor.

I Skurups kommun driver arbetsmarknadsenheten "Skurup Recycle", en verksamhet där kommunens möbler tas emot, rengörs eller renoveras för att sedan omplaceras till en annan verksamhet.

4.6. EXEMPEL PÅ ÖVRIGA PROJEKT, KAMPANJER OCH KOMMUNIKATION

Det finns ett antal exempel på hur kommuner arbetar med olika typer av projekt, kampanjer och kommunikation för att öka återbrukandet samt minska mängden avfall.

NSR har haft kampanjen "Länge leve prylen" vars syfte var att inspirera och informera om hur saker och ting kan hålla längre och slippa hamna på ÅVC. Kampanjen har en egen hemsida där det bland annat informeras om olika återbrukstips och om hur du blir en "prylräddare".

I Växjö har Södra Smålands Avfall och miljö (SSAM) nyligen öppnat ett återbruk i anslutning till återvinningscentralen på Norremark kretsloppspark. SSAM har lagt resurser på att besökare ska lockas in i lokalen och känna att de gör rätt. Det har till exempel satsats på konstnärlig utsmyckning, uppbyggda "miljöer" med återbruksmaterial och bakgrundsmusik, se figur 27.

I Lunds kommun erbjuds i FixaTills återbruksverkstad möjligheten till att gratis få tillgång till träverkstad, symaskiner och måleriavdelning där saker kan lagas och repareras med syfte att förlänga livslängden. Samutnyttjandet innebär en form av delningsekonomi. Det hålls också workshops varannan torsdag med syfte att öka kunskapen kring återbruk och avfallsförebyggande.

Figur 27. Uppbyggd miljö på återbruket vid Norremarks kretsloppspark i Växjö.
(foto från verksamhetsutövaren)

5

Referenser

Intervjuer har genomförts med följande personer:

1. Cajsa Hagberg, Falu Energi & Vatten AB
2. Stina Petersson, Hedemora Energi och Yvonne Lennartsson, Hedemora kommun
3. Åsa Möller och Lars Westerberg, Miljö och Vatten i Örnsköldsvik AB (Miva)
4. Maria Vikström Nordmark, Sigtuna Vatten och Renhållning AB
5. Karin Sundin, Stockholm Vatten och Avfall AB
6. Samuel Willén, Kristina Ågren och Marita Gustavsson, Samverkan Återvinning Miljö (SÅM)
7. Savita Upadhyaya, VA SYD
8. Jennie-Ann Olsson Holm, Vara kommun
9. Anders Lindberg, Tekniska verken i Linköping AB
10. Hans Bengtsson och Kristel Van de Wauwer, Örebro kommun
11. Joakim Björklund, Östersunds kommun

Goda exempel har skickats in från följande kommuner:

- Alingsås kommun
- Arvidsjaur kommun
- Hedemora Energi och Hedemora kommun
- Falu Energi & Vatten AB
- Mellanskånes Renhållnings AB (MERAB)
- Miljö och Vatten i Örnsköldsvik AB (Miva)
- Nacka vatten och avfall AB
- Sigtuna Vatten och Renhållning AB
- Stockholm Vatten och Avfall AB
- Södra Smålands Avfall & Miljö (SSAM)
- SÖRAB/Sundbyberg Avfall & Vatten AB
- Sörmland Vatten
- Vaggeryds ÅVC, Samverkan Återvinning Miljö (SÅM)
- Vara kommun
- VA SYD
- Vika ÅVC, Katrineholm (Tekniska verken i Linköping AB)
- Örebro kommun
- Östersunds kommun

Goda exempel och information har även hämtats från följande hemsidor:

Borlänge Energi, Det handlar om att ta vara på det man har. <https://www.borlange-energi.se/sv/Avfall/Ta-tillvara-pa-det-man-har/>

Eskilstuna Energi & Miljö (EEM), Världens första återbruksgalleria finns i Eskilstuna. <https://www.retuna.se/sidor/pressrum/>

Falkenbergs kommun, Återbruk. <https://kommun.falkenberg.se/boende/avfallochatervinning/aterbruk.4.34918a971653bb434f910cob.html>

Fritidsbanken Katrineholm. <https://www.fritidsbanken.se/fritidsbank/katrineholm/>

Göteborgs Stad, Kretsloppsparken Alelyckan. <https://goteborg.se/wps/portal/start/avfall-och-atervinning/har-lamnar-hushall-avfall/kretsloppsparken-aterbruket>

Göteborgs Stad, Returhuset Östra Göteborg. <https://goteborg.se/returhuset>

Hässleholms kommun, Magneten. <https://www.hassleholm.se/uppleva-och-gora/motesplatser/magneten.html>

Järfälla kommun, REKO. <http://reko.sorab.se/jarfalla/#!/>

Järfälla kommun, Sportoteket i Järfälla. <https://www.jarfalla.se/fritidochkultur/idrottochmotion/sportoteket.4.68d543851684dc2563223f62.html>

Lerums kommun, Farligt avfall hämtas. <https://www.lerum.se/Bygga-bo-och-miljo/Avfall-aterbruk-och-atervinning/Farligtavfall/Farligt-avfall-hamtas/>

Lunds kommun, FixaTill återbruk. <https://lund.se/bygga-bo--miljo/lunds-renhallningsverk/framtidnu/forebygga-avfall/fixatill-aterbruksbutik/>

Norrälje kommun, Återbruk – Bytesbod. <https://www.norrälje.se/info/bo-och-miljo/Avfall-och-atervinning/atervinning-och-aterbruk/aterbruk/>

NSR, Länge leve prylen. <http://langeleveprylen.se/>

Oskarshamns kommun, Miljöhuset Återbruk.
<https://www.oskarshamn.se/mer-om-kommunen/politik-och-forvaltning/politik/kommunstyrelsen/tillvaxt--och-naringslivskontoret/arbetsmarknadsenheten/miljohuset-aterbruk/>

Oxelö Energi, Benjamins återbruk – lämna om du har över – ta om du behöver. <https://www.oxeloenergi.se/renhallning-och-avfall/benjamins-aterbruk/>

Skurups kommun, Återbruk vinnande koncept för ekonomi, människa och miljö. <https://www.skurup.se/29191>

Strömstads kommun, Återbruket. <http://www.stromstad.se/byggaboochmiljo/avfallochatervinning/kallsorteringochatervinning/aterbruket.4.7ddb2b914d27b769101cab8.html>

Sundbyberg Avfall & Vatten AB, Returpunkten. <http://www.savab.se/lagenhet/lamna-avfall/returpunkten/>

Söderköpings kommun, Information om återbruksdagen söndag 19 maj. <https://www.soderkoping.se/nyheter/information-om-aterbruksdagen/>

SÖRAB, Returpunkt i Sundbyberg. <https://www.sorab.se/hushall/oppettider/returpunkt-sundbyberg/>

Tanums kommun; Återbruket. <https://www.tanum.se/naringslivarbete/arbetsmarknad/arbetsmarknadsatgarder/arbetsmarknadsenheten/aterbruket.4.7664b4813898b7df9844e1a.html>

Täby kommun, REKO. <http://reko.sorab.se/taby/#!/>

Avfall Sverige är kommunernas branschorganisation inom avfallshantering. Det är Avfall Sveriges medlemmar som ser till att avfall tas om hand och återvinns i landets alla kommuner. Vi gör det på samhällets uppdrag: miljösäkert, hållbart och långsiktigt. Vår vision är "Det finns inget avfall". Vi verkar för att förebygga att avfall uppstår, att mer återanvänds och att det avfall som uppstår återvinns och tas om hand på bästa sätt. Kommunen och deras bolag är ambassadör, katalysator och garant för denna omställning.

Avfall Sverige Utveckling 2020:08

ISSN 1103-4092

©Avfall Sverige AB

Adress Baltzarsgatan 25, 211 36 Malmö
Telefon 040-35 66 00
E-post info@avfallsverige.se
Hemsida www.avfallsverige.se